

2016

Effekter av gruppetiltak for barn og unge som opplever samlivsbrudd

Systematisk oversikt

Utgitt av	Folkehelseinstituttet, Kunnskapssenteet for helsetjenesten
Tittel	Effekter av gruppetiltak for barn og unge som opplever samlivsbrudd
English title	Effects of group interventions for children who experience family disruption
Ansvarlig	Camilla Stoltenberg, direktør
Forfattere	Louise Forsetlund, <i>seniorforsker, Folkehelsinstituttet</i> Gunn E. Vist, <i>seksjonsleder, Folkehelseinstituttet</i>
ISBN	978-82-8082-725-8
Rapport	2016
Publikasjonstype	Systematisk oversikt
Antall sider	43 (76 inklusiv vedlegg)
Oppdragsgiver	Helsedirektoratet
Emneord(MeSH)	Divorce; Peer Group
Sitering	Forsetlund L, Vist GE. Effekter av gruppetiltak for barn og unge som opplever samlivsbrudd. [Effects of group interventions for children of divorce]. Rapport 2016. Oslo: Folkehelseinstituttet, 2016.
Forsidebilde	Colourbox.com

Innhold

INNHold	3
HOVEDBUdSKAP	5
SAMMENDRAG	6
KEY MESSAGES	8
EXECUTIVE SUMMARY (ENGLISH)	9
FORORD	11
INNLEDNING	12
METODE	14
Inklusjonskriterier	14
Eksklusjonskriterier	14
Litteratursøking	15
Artikkelutvelging og vurdering av risiko for systematiske skjevheter	15
Data-ekstraksjon og data-analyse	15
Gradering av kvaliteten på dokumentasjonen	16
Etikk	17
RESULTATER	18
Beskrivelse av studiene	18
Risiko for skjevheter i inkluderte studier	26
Effekter av tiltak	27
DISKUSJON	35
Hovedfunn	35
Kvaliteten på dokumentasjonen av forskningsresultatene	36
Styrker og svakheter	37
Overensstemmelse med andre oversikter	37
Resultatenes betydning for praksis	38
KONKLUSJON	39
REFERANSER	40
VEDLEGG 1	44
Søkestrategi	44

VEDLEGG 2	51
Måleverktøy	51
VEDLEGG 3	56
Liste over pågående studier	56
VEDLEGG 4	59
Ekskluderte studier	59
Identifiserte studier som ikke ble prioritert innhentet fordi forventet nytteverdi var usikker i forhold til kostnader og tidsbruk	61
VEDLEGG 5	62
Sammenligning av gruppetiltak for barn i samlivsbrudd med andre tiltak	62
VEDLEGG 6	64
Vurderinger av risiko for systematiske skjevheter	64
VEDLEGG 7	76
Studier der vi ikke ekstraherte noen data	76

Hovedbudskap

Barn og unge som opplever samlivsbrudd har generelt sett en økt risiko for emosjonelle og atferdsmessige tilpasningsproblemer. Det er derfor utviklet forebyggende programmer i form av gruppetiltak for å forebygge negative psykososiale konsekvenser på både kort og lang sikt.

I denne systematiske oversikten har vi oppsummert resultater fra studier som har sammenlignet gruppetiltak for barn i samlivsbrudd med intet tiltak og vi konkluderer med at

- Barn som har deltatt i gruppetiltak opplever muligens færre angstsymptomer og en forbedret tilpasning til situasjonen rundt samlivsbruddet sammenlignet med barn som ikke har deltatt. Det er imidlertid usikkert om gruppetiltak påvirker barnas selvbylde, opplevelse av depresjon eller om barna endrer oppfatninger og holdninger til samlivsbruddet.
- Gruppetiltak kan muligens føre til at foreldrene oppfatter barnas følelser i forbindelse med samlivsbruddet, deres sosiale atferd og problemløsningsferdigheter som forbedret. Det er imidlertid usikkert om gruppetiltak fører til at foreldre oppfatter barnas grad av atferdsproblemer og emosjonell fungering som forbedret.
- Gruppetiltak kan muligens føre til at lærere oppfatter at barna fungerer bedre på noen områder i skolesammenheng. Det er derimot usikkert om gruppetiltak fører til at lærere oppfatter barnas grad av problematferd, skolefravær og faglige prestasjoner som forbedret.

Tittel:

Effekter av gruppetiltak for barn og ungdom som opplever samlivsbrudd

Publikasjonstype:

Systematisk oversikt

En systematisk oversikt er resultatet av å

- innhente
- kritisk vurdere og
- sammenfatte relevante forskningsresultater ved hjelp av forhåndsdefinerte og eksplisitte metoder.

Svarer ikke på alt:

- Ingen studier utenfor de eksplisitte inklusjonskriteriene
- Ingen helseøkonomisk evaluering
- Ingen anbefalinger

Hvem står bak denne publikasjonen?

Kunnskapscenteret har gjennomført oppdraget etter forespørsel fra Helsedirektoratet

Når ble litteratursøket utført?

Søk etter studier ble avsluttet Oktober 2015.

Eksterne fagfeller:

Greta Jentoft, helsesøster og tidligere enhetsleder for Forebyggende helsetjenester i Tromsø kommune og Svein Øverland, psykologspesialist/seksjonssjef avd. Brøset, St. Olavs hospital.

Sammendrag

Innledning

Barn og unge som opplever samlivsbrudd har generelt sett en økt risiko for emosjonelle og atferdsmessige tilpasningsproblemer. Den gjennomsnittlige forskjellen i risiko for disse barna og barn fra intakte familier er ikke stor, men det kan være store individuelle forskjeller. For å hjelpe og støtte barn og unge i samlivsbrudd gjennom en emosjonell krise og å tilpasse seg alle de praktiske konsekvensene som følger av samlivsbrudd, er det utviklet forebyggende programmer i form av gruppetiltak for de som ønsker å delta.

Vårt formål i denne systematiske oversikten var å oppsummere effekter av gruppetiltak for barn og unge som opplever eller har opplevd samlivsbrudd i familien. Vi undersøkte effekter på psykososiale utfall, inkludert atferdsmessige utfall, og fysiologiske utfall.

Metode

Vi søkte etter primærstudier i relevante databaser. Søket ble avsluttet i oktober 2015. To personer gikk uavhengig av hverandre gjennom referanselisten fra litteratursøket og valgte på bakgrunn av tittel og sammendrag de publikasjonene som virket relevante. Potensielt relevante publikasjoner ble bestilt i fulltekst og vurdert for inklusjon på bakgrunn av inklusjonskriteriene. De samme to personene vurderte de inkluderte studiene for risiko for skjevheter i resultatene for hvert utfall ved hjelp av en anerkjent sjekkliste. For å bedømme muligheten for å gjøre meta-analyser vurderte vi heterogeniteten i materialet ved å se på populasjon, tiltak, utfall og design. Spesielt formatet for presentasjonen av resultatene og studiedesign satte begrensninger. Vi gjorde derfor en deskriptiv analyse med presentasjon av studiene og sammenstilling av dem i tabeller med resultater og kvalitetsvurderinger av dokumentasjonen. Kvaliteten på dokumentasjonen ble vurdert av én person ved hjelp av GRADE og deretter kontrollert av en annen.

Resultat

Vi inkluderte 21 studier: 10 randomiserte kontrollerte forsøk og 11 observasjonsstudier. Flesteparten av studiene stammet fra USA og ble utført på 80- og 90-tallet. Risikoen for skjevheter i resultatene vurderte vi stort sett som uklar i de randomiserte studiene og som høy i observasjonsstudiene. Gjennomgående fellestrekk ved tiltakene var at de var kortvarige, mellom 6 og 16 uker, besto av regelmessige møter og benyttet hovedsakelig psykoedukative metoder med vekt på undervisning, støtte og bruk av øvelser i problemløsning som trening på mestring. Alle studiene sammenlignet tiltaket med

intet tiltak. Alle studiene inkluderte barn i grunnskole-/ungdomsskole-alder, to studier inkluderte også barnehagebarn. Gruppeledere kunne være skolerådgivere, psykologer eller sosionomer. Mange utfall ble målt, ofte med forskjellige verktøy. Vi måtte derfor gjøre et utvalg og valgte da utfall som tilfredsstilte våre inklusjonskriterier og som fortrinnsvis var målt i to eller flere studier.

Ni studier målte hvordan barna oppfattet eget selvbilde etter tiltaket, fire målte barnas oppfatninger om foreldrenes samlivsbrudd, seks målte angstsymptomer og fem målte depresjonssymptomer, tre studier målte tilpasning til samlivsbrudd-situasjonen og fire studier målte holdninger til samlivsbruddet. Foreldre rapporterte hvordan de opplevde barnets sosiale relasjoner, følelser og problemløsningsferdigheter (fire studier), grad av atferdsproblemer og emosjonell fungering (fire studier). Lærere rapporterte hvordan de bedømte elevenes kompetanse (seks studier) og problematferd (åtte studier). To studier rapporterte skolefravær og faglige karakterer.

Resultatene for de fleste utfallene var varierende og inkonsistente på tvers av studiene. Dokumentasjonen støtter imidlertid at barn som mottar gruppetiltaket kan oppleve færre angstsymptomer og bedre tilpasning til forhold knyttet til samlivsbruddet. Det er dessuten mulig at foreldrene kan vurdere barnas sosiale atferd, problemløsningsferdigheter og grad av negative følelser som forbedret og at lærere vil kunne vurdere barnas fungering i skolesammenheng på noen områder som forbedret.

Diskusjon

Dokumentasjonen er preget av studier med få deltagere, uklar eller høy risiko for systematiske skjevheter i resultatene, og varierende funn studiene imellom. Etter en helhetlig vurdering fant vi at vi kunne trekke konklusjoner bare for noen utfall. Når resultatene er inkonsistente og dokumentasjonen vurderes som av lav eller svært lav kvalitet, blir det vanskelig å si noe sikkert. Det er da bare videre forskning som kan gi sikrere svar.

Konklusjon

Barn i samlivsbrudd som deltar i forebyggende gruppetiltak sammenlignet med intet tiltak opplever muligens færre angstsymptomer og en forbedret tilpasning til situasjonen rundt samlivsbruddet. Det er imidlertid usikkert om gruppetiltak påvirker barns selvbilde, depresjonssymptomer eller om det endrer oppfatninger og holdninger til samlivsbruddet. Gruppetiltak kan muligens føre til at foreldrene oppfatter barnas sosiale atferd, problemløsningsferdigheter og hvilke følelser de har i forbindelse med samlivsbruddet som forbedret. Det er imidlertid usikkert om foreldre oppfatter barnas grad av atferdsproblemer og emosjonell fungering som forbedret. Lærere kan muligens synes at barna fungerer bedre på noen områder i skolesammenheng. Det er derimot usikkert om gruppetiltak fører til at lærere oppfatter barnas grad av problematferd, skolefravær og faglige prestasjoner som forbedret.

Key messages

Children and youth who experience divorce or family break up will generally have an increased risk of emotional and behavioral adjustment problems. Consequently, prevention programs in the form of group intervention have been developed to prevent negative psychosocial consequences in both the short and long term.

In this systematic review, we have summarized the results of studies that compared group interventions for children in divorce with no intervention and we conclude that

- Children who participate in group interventions may experience less anxiety symptoms and improved adaptation to the situation surrounding family break up compared with children who did not attend. It is uncertain whether group intervention affects children's self-esteem, their experience of depression or if they change their perceptions and attitudes towards the divorce.
- Group intervention may lead to parents perceiving the child's social behavior, problem solving skills and feelings in connection with the divorce as improved. It is uncertain whether the group intervention causes the parents to perceive the children's degree of behavioral and emotional functioning as improved.
- Group intervention may cause the teachers to perceive children's school competencies as improved. It is uncertain whether the group intervention leads to teachers perceiving children's problem behavior, school attendance and academic performance as improved.

Title:
Effects of group interventions for children who experience family disruption

Type of publication:
Systematic review
A review of a clearly formulated question that uses systematic and explicit methods to identify, select, and critically appraise relevant research, and to collect and analyse data from the studies that are included in the review. Statistical methods (meta-analysis) may or may not be used to analyse and summarise the results of the included studies.

Doesn't answer everything:

- Excludes studies that fall outside of the inclusion criteria
- No health economic evaluation
- No recommendations

Publisher:
Norwegian Knowledge Centre for the Health Services

Updated:
Last search for studies:
October 2015

Executive summary (English)

Introduction

Children and youth who experience family disruption have, at a general level, an increased risk of emotional and behavioral adjustment problems. The average risk difference for these children and children from intact families are not large, but there can be large individual differences. To help and support children and youth of divorce through an emotional crisis and to adjust to all the practical consequences arising from the break up, prevention programs in the form of group intervention have been introduced for those who wish to participate.

Our purpose in this systematic review was to summarize the effects of group interventions for children and youth who are experiencing or have experienced family break up. We examined effects on psychosocial outcomes, including behavioral outcomes, and physiological outcomes.

Method

We searched for primary studies in relevant databases. We completed the search in October 2015. Two people independently screened the literature search set and selected on the basis of title and abstract the publications that seemed relevant. Potentially relevant publications were ordered in full text and considered for inclusion or exclusion with regard to the inclusion criteria. The same two people assessed the included studies for risk of bias for each outcome using a recognized checklist. To assess the possibility for meta-analysis, we assessed heterogeneity of the data by looking at the population, intervention, outcome and design. In particular, the format for presentation of results and study design represented limitations for meta-analysis. We therefore did a descriptive analysis, presenting studies and compiling them in tables with quality assessments of the evidence for each outcome. One researcher rated the quality of evidence using GRADE and another researcher controlled the assessments.

Results

We included 21 studies: 10 randomized controlled trials and 11 observation studies. Most of the studies came from the United States and were conducted in the 1980s and 90s. Mostly, we judged the risk of bias as unclear in the randomized controlled trials and as high in observational studies. Common features of the interventions was that they were of short duration, between 6 and 16 weeks, consisted of regular meetings and used psychoeducational methods with emphasis on teaching, support and use of problem solving exercises to train coping skills. All studies compared the intervention to no intervention. All studies included children in elementary school / middle school, two studies also included kindergarten children. Group leaders could be school counselors, psychologists or social workers. Many outcomes were measured, often with different tools. We therefore had to make a choice and we chose outcomes that met our inclusion criteria, with preference of outcomes being measured in two or more studies.

Nine studies measured how children perceived their self-image, four measured the children's perceptions of family break ups, six measured anxiety and five measured depression symptoms, three studies measured adaptation to the break up situation and four studies measured attitudes to family disruption. Parents reported how they perceived the child's social relations, emotions and problem solving skills (four studies), degree of behavioral and emotional functioning (four studies). Teachers reported how they judged the pupils competence (six studies) and problem behavior (eight studies). Two studies reported school attendance and academic grades.

The results for most outcomes was variable and inconsistent across studies. The evidence does support that children receiving group intervention may experience less anxiety and better adaptation to circumstances in relation to the break up. Moreover, parents may assess children's social behavior, problem-solving skills and degree of negative emotions as improved and teachers may assess children's competence as strengthened.

Discussion

The evidence is characterized by studies with few participants, unclear or high risk of bias and varying findings between trials. After an overall assessment, we drew conclusions only for some outcomes. When results are inconsistent and the quality of evidence considered low or very low, it becomes difficult to draw definite conclusions. Only further research may then provide answers that are more definitive.

Conclusion

Children of divorce who participate in a preventive group intervention compared with no intervention may perceive less anxiety symptoms and improved adaptation to the divorce situation. It is uncertain whether group intervention affects children's self-esteem, feelings of depression or if it changes perceptions and attitudes towards the family break up. Group intervention may cause the parents to perceive the child's social behavior, problem solving skills and feelings they have in connection with the break up as improved. It is uncertain whether a group intervention causes the parents to perceive the children's degree of behavioral and emotional functioning as improved. Teachers may think that kids improve their school competencies. However, it is uncertain whether the group intervention affects school attendance or whether teachers will perceive children's problem behavior and academic performance as affected.

Forord

Som en del av avtalen mellom Helsedirektoratet og Kunnskapssenteret i Folkehelseinstituttet om å bidra med forskningsdokumentasjon i utarbeiding av nasjonale retningslinjer, fikk vi i oppgave å sammenstille en systematisk oversikt over effekter av gruppetiltak for barn og ungdom som opplever eller har opplevd samlivsbrudd i familien. Kunnskapssenteret mottok oppdragsbestillingen 1.10.2015. Partene avholdt et møte 16.10.2015 for endelig utforming av oppdraget. Deretter utarbeidet Kunnskapssenteret en prosjektplan for den systematiske oversikten. Den skisserte hvordan vi skulle finne fram til, vurdere kvaliteten av og oppsummere resultatene fra primærstudier som måtte ha undersøkt effekten av ulike gruppeveiledningsprogram for barn og ungdom. Denne systematiske oversikten er utarbeidet og skrevet med utgangspunkt i prosjektplanen.

Kunnskapssenteret følger en felles framgangsmåte i arbeidet med forskningsoversiktene, dokumentert i håndboka «[Slik oppsummerer vi forskning](#)». Det innebærer blant annet at vi kan bruke standardformuleringer når vi beskriver metoden, resultatene og diskusjonen av funnene.

Prosjektgruppen har bestått av:

- Prosjektleder: Seniorforsker Louise Forsetlund, Kunnskapssenteret
- Intern prosjektmedarbeider: Seksjonsleder Gunn E. Vist

Takk til forskningsbibliotekar Gyri Hval Straumann som utarbeidet og utførte alle litteratursøk til rapporten.

Vi takker de eksterne fagfellene Greta Jentoft, helsesøster og tidligere enhetsleder for Forebyggende helsetjenester i Tromsø kommune og Svein Øverland, psykologspesialist/seksjonssjef avd. Brøset, St. Olavs hospital, for faglig gjennomgang av rapporten.

Oppgitte interessekonflikter

Alle forfattere og fagfeller har fylt ut et skjema som kartlegger mulige interessekonflikter.

Kunnskapssenteret tar det fulle ansvaret for synspunktene som er uttrykt i rapporten.

Signe Flottorp
avdelingsdirektør

Gunn E. Vist
seksjonsleder

Louise Forsetlund
prosjektleder

Innledning

Hvert år opplever mange barn og unge samlivsbrudd i familien. I de siste årene har det rammet mellom 8 – 10 000 barn under 18 år med foreldre som har vært gifte (1). For barn med foreldre som har vært samboende finnes det ingen statistikk over samlivsbrudd. I de fleste tilfeller fører samlivsbrudd til store endringer av hverdagslivet; dårligere økonomi i husholdningen, kanskje endring av bosted, mindre samvær med én av foreldrene eller flytting fram og tilbake mellom dem. For noen barn og unge kan samlivsbrudd bidra til at risikoen for emosjonelle og atferdsmessige tilpasningsproblemer øker (2,3). Det vil si, den økte sårbarheten kan antagelig blant annet tilskrives både selve samlivsbruddet og de forholdene og samspillet som har hersket i familien årene før bruddet (4,5). Generelt sett er ikke forskjellen i risiko stor sammenlignet med risiko for barn fra intakte familier, men det er stor variasjon i reaksjoner på individnivå (6). Man har derfor som utgangspunkt at en del av de barna som opplever samlivsbrudd kan ha behov for ekstra oppfølging og støtte i en periode etter bruddet. I litteraturen er denne andelen anslått til å utgjøre rundt 20 - 25 % (7,8).

I den hensikt å styrke mestring av hverdagen her og nå og å redusere mulige negative psykososiale konsekvenser på lang sikt er det utviklet egne forebyggingsprogrammer til bruk i skolen. Sentralt i disse står idéen om at det er viktig med et sted å dele egne tanker og følelser og oppleve at det er flere i samme situasjon. I Norge er det PIS, «Plan for implementering av samtalegrupper for skilsmissebarn i skolen» som er mest brukt (9,10). PIS består av spesialtilpassede program for de forskjellige aldersgruppene i barne-, ungdoms- og videregående skole. I Kristiansand-området benyttes et lignende program «Vanlig, men vondt» (10). I norsk sammenheng er det ikke gjort noen eksperimentelle evalueringer av effekter av programmene, men det er gjort andre typer evalueringer. En evaluering av PIS på bakgrunn av spørreskjemaer til elever, foreldre, lærere og gruppeledere konkluderte med at «elevene blir mer åpne, får større sosialt nettverk, større selvtillit, grubler mindre, er mindre i konflikt, blir gladere og ser at de kan være til hjelp for andre i samme situasjon» (9). Funn fra en norsk kvalitativ studie som intervjuet 28 ungdommer som hadde deltatt i ett av de to programmene nevnt over, underbygger at målgruppen oppfatter samtalegrupper som svært positivt (10). PIS er også vurdert av Ungsinn som et «sannsynlig virksomt tiltak» (11). Evidensnivået er klassifisert til 2 på en skala fra 1 – 4, der 4 er kategorien for best dokumentert.

Evalueringstudier som spør deltagerne om hva de syntes om tiltaket og hvilken nytte de hadde av det, kan fortelle oss hvor mange av de som fikk tiltaket som opplevde det på den måten det spørres etter i spørreskjemaet. Kvalitative studier kan fortelle oss hvordan deltakerne opplevde tiltaket med sine egne ord. Dette er hensiktsmessige design hvis det er denne type spørsmål som er problemstillingen. Slike undersøkelser har

imidlertid ingen kontrollgruppe og de kan derfor ikke fortelle oss hva som hadde skjedd hvis målgruppen ikke hadde fått tiltaket. Vi kan derfor ikke vite om det er tiltaket som har gjort at de eventuelt føler seg mer åpne, gladere og så videre, eller om det kan være et resultat av tiden som har gått etter samlivsbruddet eller om det er fordi det er en veldig spesiell gruppe som er undersøkt eller om det kan ha skjedd andre ting, for eksempel på skolen eller i det lokale ungdomsmiljøet. Vi trenger derfor studier som har en lignende sammenligningsgruppe som ikke har fått tiltaket, for å kunne si noe om effekter av det! Forundersøkelsene til denne systematiske oversikten besto i å søke etter systematiske oversikter av nyere dato over slike primærstudier, men frambrakte ingen. Vårt formål har derfor vært å utarbeide en systematisk oversikt over tidligere gjennomførte primærstudier som har undersøkt effekter av gruppetiltak for barn og unge som opplever eller har opplevd samlivsbrudd i familien. Vi undersøkte effekter på psykososiale utfall, inkludert atferdsmessige utfall, og fysiologiske utfall.

Metode

Inklusjonskriterier

Vi fastsatte følgende inklusjonskriterier:

Populasjon:	Barn og unge 5 - 20 år som var berørt av foreldres/foresattes samlivsbrudd.
Tiltak:	Gruppetiltak der formålet var å fremme psykososial helse på kort og lang sikt for barn og unge som opplevde eller hadde opplevd samlivsbrudd. Tiltaket måtte være av en slik karakter at det kunne gis av for eksempel skolehelsetjeneste i samarbeid med skole eller i tilknytning til helsestasjon for ungdom.
Sammenlikning:	Ingen spesielle tiltak.
Utfall:	Primært utfall: Psykososiale utfall, for eksempel mestring, trivsel og livskvalitet, inkludert forskjellige atferdsmål – for eks. skoleprestasjoner. Sekundært utfall: Fysiologiske/biologiske mekanismer.
Språk:	I prinsippet var alle relevante studier aktuelle, uansett språk. Vi begrenset derfor heller ikke søket med hensyn på språk. Publikasjoner på andre språk enn skandinavisk, tysk og engelsk, vurderte vi for oversettelse på bakgrunn av det engelske sammen- draget.
Studiedesign:	<ul style="list-style-type: none">• Randomiserte kontrollerte studier (for klyngestudier minst to klynger i hver gruppe)• Ikke-randomiserte kontrollerte prospektive studier med måling både før- og etter tiltaket.

Eksklusjonskriterier

Vi ekskluderte studier eller sammenligninger som ikke oppfylte alle inklusjonskriterier, for eksempel sammenligninger som også inkluderte foreldre eller foresatte i populasjonen som en del av målgruppen for tiltaket.

Litteratursøking

Forskningsbibliotekar (Gyri Hval Straumann) bygget videre på en tidligere utarbeidet litteratursøkestrategi fra Helsedirektoratet om samme tema. Litteratursøket ble gjennomført uten språk- og tidsbegrensninger 29.10.2015 i the Cochrane Central, MEDLINE, EMBASE, PsycInfo, ERIC, ISI Web of Science og CINAHL (søkealgoritmer i vedlegg 1). Vi søkte også etter pågående studier i International Clinical Trials, WHO: (<http://apps.who.int/trialsearch/default.aspx>) og Clinical trials (<http://clinicaltrials.gov>).

Artikkelutvelging og vurdering av risiko for systematiske skjevheter

To personer (LF/GEV) gjennomgikk uavhengig av hverandre titler og sammendrag fra trefflisten fra litteratursøket. Vi hentet ut i fulltekstartikler alle referanser som framsto som relevante og vurderte de rapporterte studiene for inklusjon eller eksklusjon i henhold til inklusjonskriteriene. To personer (LF/GEV) vurderte risiko for skjevheter i resultatene fra de inkluderte studiene ved hjelp av sjekklister utarbeidet av EPOC (Cochrane Effective Practice and Organisation of Care Group) (12). Ved eventuelle uenigheter i denne prosessen var det på forhånd bestemt at vi ville konferere med en tredje person.

Data-ekstraksjon og data-analyse

Vi hentet ut følgende data fra primærstudiene: Fullstendig referanse, design, antall deltagere i studien, data om populasjon, kontekst, tiltak (hva den besto av, varighet, om den bygget på en spesiell teori eller hadde en spesiell pedagogisk tilnærming, grad av implementering), kontroll-tiltak, utfall og resultater. Hvis det var gjort analyser i tilknytning til en studie av hvilke faktorer som hadde moderert eller mediert resultatene, hadde vi til hensikt å beskrive disse. LF hentet ut dataene fra de inkluderte studiene. GEV kontrollerte beskrivende data, valg av utfall og at alle tall var korrekte. Ved eventuell uenighet var det avtalt at vi skulle trekke inn en tredje person.

Med hensyn på om det var mulig å gjøre meta-analyser, vurderte vi heterogeniteten i materialet ved å se på populasjon, tiltak, utfall og design. Spesielt formatet for presentasjonen av resultatene og designet satte begrensninger. Flere av studiene oppga pre- og postverdier med standardavvik for hvert utfall. Fordi baseline-verdiene ofte var ulike, ville det imidlertid være misvisende å gjøre meta-analyser fordi det da kun tas hensyn til posttest-verdiene. Når en gruppe har betraktelig lavere verdi for ett utfall i begynnelsen av forsøket enn sammenligningsgruppen, kan denne gruppen endre seg mer enn sammenligningsgruppen og allikevel ende opp med ganske lik posttest-verdi. Hvis disse studiene i stedet hadde rapportert endringsskåre med standardavvik for hver gruppe, kunne vi ha benyttet disse. En annen begrensning var at noen studier ikke rapporterte dataene hvis forskjellen mellom gruppene ikke var statistisk signifikant. En tredje begrensning var design. I meta-analyser er det vanlig å behandle randomiserte

kontrollerte studier og observasjonsstudier atskilt. Det ble få studier i hver kategori når vi hadde sortert studiene etter designstype, og når vi da heller ikke hadde data fra alle studier som kunne ha deltatt i analysen, var det ikke hensiktsmessig å gjøre meta-analyser. Vi gjorde derfor en deskriptiv analyse med presentasjon av studiene og sammenstilling av dem i tabeller, slik vi hadde bestemt på forhånd hvis det skulle vise seg at meta-analyser ikke kunne gjøres. Alle studier hadde kontinuerlige utfall og vi har stort sett gjengitt resultatene slik de var presentert i artiklene. De validerte måleverktøyene som ble benyttet i studiene er presentert i vedlegg 2.

Gradering av kvaliteten på dokumentasjonen

Vi vurderte og graderte kvaliteten på dokumentasjonen for hvert utfall. Med 'dokumentasjon' mener vi alle inkluderte studier som har målt effekten av tiltaket på det aktuelle utfallet. I prinsippet kan det i noen tilfeller ha vært utført så få studier at dokumentasjonen består av bare én studie. Som verktøy for å vurdere kvaliteten på dokumentasjonen, benyttet vi graderingsverktøyet GRADE (Grading of Recommendations, Assessment, Development and Evaluation: www.gradeworkinggroup.org). LF graderte og GEV kontrollerte. Ved uenighet ble en tredje person trukket inn.

Ved hjelp av GRADE vurderes kvaliteten av dokumentasjonen for hvert utfallsresultat på tvers av de studier som har målt utfallet etter fem følgende kriterier: *Risiko for systematiske skjevheter* i resultatene fra studiene, *konsistens* (samsvar mellom resultatene i de forskjellige studiene), *presisjon* i resultatet, *direkthet* (hvor like er studiedeltakerne, tiltakene og utfallsmålene i de inkluderte studiene med de personer, tiltak og utfall vi egentlig ønsket å studere) og *publikasjonsskjevhet*. Hvert av disse fem kriteriene vurderes altså på tvers av studiene og eventuelle mangler fører til ett eller to trekk i kvalitet. For observasjonsstudier, som i utgangspunktet settes til lav kvalitet i GRADE, kan kvaliteten oppgraderes i noen spesielle tilfeller. Dette forutsetter imidlertid at det er flere samsvarende studier og at det ikke har vært gjort noen trekk for noen av de kriteriene som er nevnt over.

Graderingen av kvaliteten på dokumentasjonen innebærer at vi vurderer hvilken tillit vi totalt sett har til effektestimater for hvert utfall. Kvalitetsbedømmelsen av dokumentasjonen for hvert utfallsresultat klassifiseres i følgende ulike kategorier:

Gradering	Betydning	Symbol
Høy kvalitet	Vi har stor tillit til at effektestimater ligger nær den sanne effekten.	⊕⊕⊕⊕
Middels kvalitet	Vi har middels tillit til effektestimater: Det ligger sannsynligvis nær den sanne effekten, men det er også en mulighet for at det kan være forskjellig.	⊕⊕⊕⊖
Lav kvalitet	Vi har begrenset tillit til effektestimater: Den sanne effekten kan være vesentlig ulik effektestimater.	⊕⊕⊖⊖

Svært lav kvalitet	Vi har svært liten tillit til at effektestimater ligger nær den sanne effekten.	⊕⊖⊖⊖
--------------------	---	------

Når kvaliteten på dokumentasjonen vurderes til å være svært lav, blir det vitenskapelige kunnskapsgrunnlaget utilstrekkelig for å kunne trekke mer allmenngyldige konklusjoner utover akkurat det som påvises i studiene. For alle utfall der dokumentasjonen graderes til svært lav kvalitet sier vi derfor at kvaliteten av dokumentasjonen er for usikker til å avgjøre hvilken effekt tiltaket har på utfallet. Når vi måtte konkludere om effekt på et utfall på tvers av dokumentasjon av lav eller svært lav kvalitet, la vi som en hovedregel hvis det var inkonsistens, mest vekt på resultatene som ble støttet av dokumentasjonen av høyest kvalitet.

For en detaljert beskrivelse av Kunnskapssenterets arbeidsform henviser vi til vår metodebok, «Slik oppsummerer vi forskning», som finnes på våre nettsider: <http://www.kunnskapssenteret.no>.

Etikk

I en kvalitativ studie av hvordan ungdom 14-16 år opplevde å delta i gruppetiltak i forbindelse med foreldres samlivsbrudd, står det at «De hadde ikke trodd på forhånd at de ville si noe særlig i samtalegruppene, men opplevde at 'det bare kom', av og til med klump i halsen og tårer i øynene» (10). Det er svært sensitive områder man beveger seg inn i her og det reises en rekke problemstillinger. Hvordan styre diskusjoner i samsvar med programmets temaer? Kan noen i ettertid tenke at man sa mer enn man egentlig ønsket? Hvordan kan deltagerne best beskyttes når konfidensialitet ikke kan garanteres? Gjennomføringen setter store krav til fasilitatorens kompetanse, hvordan sikrer man at den er oppfylt? Gjennom gruppeprosessen kan det vise seg at noen av deltakerne trenger mer hjelp og oppfølging enn det som kan gis gjennom gruppetiltaket. Har man retningslinjer for hvordan dette i så fall skal følges opp og finnes det infrastruktur og ressurser for slik oppfølging?

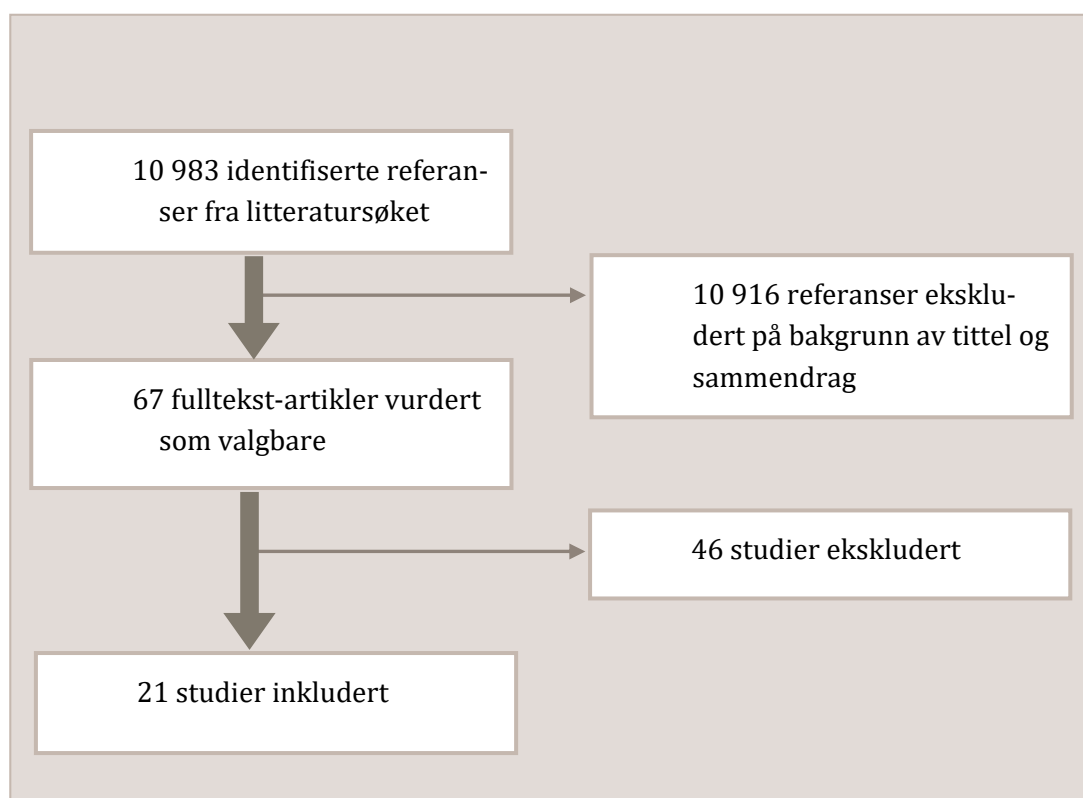
Vi leste alle artikler med et blikk for slike problemstillinger, med tanke på å kunne referere til eventuelle diskusjoner om disse.

Resultater

Beskrivelse av studiene

Resultater av litteratursøket

Litteratursøkene som ble utført i oktober 2015 genererte totalt 10 983 unike referanser. I søket etter pågående studier identifiserte vi to randomiserte kontrollerte forsøk fra henholdsvis Sverige og Iran på to relaterte tema (vedlegg 3).

Figur 1 Flytskjema over utvelgelsesprosessen

Flytskjemaet i figur 1 viser hvordan vi valgte ut de publikasjonene som inngår i denne oversikten. Av de 67 artiklene vi vurderte i fulltekst, ekskluderte vi 46 studier (vedlegg 4, tabell 1). Blant de ekskluderte studiene var det også seks doktorgradsstudier som ikke kunne lånes inn, men som måtte kjøpes (vedlegg 4, tabell 2). Ettersom vi på bakgrunn av tittel og sammendrag vurderte nytteverdien av doktorgradene som usikre, prioriterte vi ikke innhenting av disse. Fire andre ekskluderte artikler rapporterte fra

studier som sammenlignet gruppetiltak med annet tiltak: med lek, diskusjonsgruppe, biblioterapi og med samme type gruppetiltak som i tiltaksgruppen, men pluss musikk (13-15, 35). I henhold til protokollen skulle studier som sammenlignet gruppetiltak med annet tiltak også inkluderes, men på grunn av tidsfristen måtte vi begrense oss til én sammenligning. Disse studiene er beskrevet i vedlegg 5. Vi ekskluderte også en studie av et interaktivt on-line forebyggende program bestående av fem moduler som undersøkte effekter på barnas (11 – 16 år) selvrapporterte mestringfølelse og psykiske helseproblemer (16).

Inkluderte studier

Vi inkluderte 21 studier (22 publikasjoner) som evaluerte effekter av en eller annen form for forebyggende gruppetiltak for å støtte barn i eller etter samlivsbrudd (tabell 1) (17-38). Ti av studiene hadde et randomisert kontrollert studiedesign. De fleste studiene var gjennomført i USA, tre i Canada, og én studie henholdsvis i Sør-Afrika, Iran og Nederland. Én av studiene beskrev populasjonen som fra velstående familier, resten av de som beskrev dette, hadde en populasjon fra lavere eller middels inntektsgrupper. Noen av studiene oppga blandet etnisitet, men de fleste rapporterte ikke dette. Flere av studiene utelukket eksplisitt barn som hadde alvorlige emosjonelle problemer eller hadde vært i psykiatrisk behandling.

Noen studier hadde flere enn to sammenligninger (35,38). Vi benyttet de sammenligningene som vi anså som relevante for vår problemstilling. Et par studier inkluderte også foreldre og hadde da grupper med bare barn, bare foreldre og med barn og foreldre i grupper som gikk parallelt (25,37,38). Vi plukket ut den gruppen med kun barn som deltagere og sammenlignet med kontroll (én av studiene hadde imidlertid ikke data som vi kunne benytte (25). Ingen av de studiene vi inkluderte undersøkte fysiologiske effekter av gruppetiltak for barn i samlivsbrudd.

Tabell 1: Beskrivelse av inkluderte studier (studie og land, tiltak, studiepopulasjon, studiedesign og vurdert risiko for systematiske skjevheter)

Studie (første-forfatter, land)	Type tiltak	Studiepopulasjon	Studie-design	Risiko for systematiske skjevheter
Abel 2013 ¹⁷ USA	'KidsKconnect'	91 barn fra fire grunnskoler i samme stat: «a southern state». Tid siden samlivsbrudd ikke oppgitt. Inntekt: Ikke oppgitt. Etnisitet: 'African American 29.7%, Caucasian 29.7%, Hispanic 30.8%'	Ikke-randomisert design	Høy
Alpert-Gillis 1989 ¹⁸ USA	'CODIP'* (det fantes en studie til som siteres her (Sterling 1986) – en upublisert doktorgrad (rct) som dannet grunnlaget for en	104 barn i andre til tredje klasse fra 8 urbane skoler, gjennomsnittlig tid siden samlivsbrudd: 3,7 år, ikke i terapi, Inntekt: 23 % fattige. Etnisitet: '69 % white, 23 % black, 5 % hispanic, 3 % other'.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy

	videreutvikling av CODIP i denne studien). Tre grupper hvorav vi har tatt de to gruppene med barn med skilsmisse.			
Anderson 1984 ¹⁹ USA	'Multimodal divorce groups' (sammendrag av en studie)	84 barn i tredje til sjette klasse. Sosioøkonomisk gruppe og etnisitet ikke oppgitt, men: «mainly from urban areas. [...] a balance between boys and girls and also a racial balance».	Randomisert studie-design? – noe usikkert	Uklar
Bornstein 1988 ²⁰ USA	'Group treatment program'. Tilpasning av 'CODIP'/'CSG'*?	31 barn 7-14 år, samlivsbrudd i løpet av det siste året. Sosioøkonomisk gruppe og etnisitet ikke oppgitt.	Randomisert studiedesign	Uklar
Botha 2013 ²¹ Sør-Afrika	'CODIP'/'CSG'*	25 gutter 10-14 år fra to skoler for sosio-økonomisk bedrestilt populasjon. Etnisitet ikke oppgitt.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy
Burke 1989 ²² USA	Hammond's group counseling	39 barn i fjerde til sjette klasse fra syv forskjellige skoler i «a small midwestern city», foreldrene kunne ikke ha giftet seg på nytt. Etnisitet og inntektsnivå ikke beskrevet.	Randomisert studiedesign	Uklar
Crosbie-Burnett 1990 ²³ USA	'Multimodal group counseling' (HELPING)	11 barn i sjette klasse, tid siden skilsmisse én mnd. til fire år. Landlig skolekrets. Inntektsnivå og etnisitet ikke oppgitt.	Randomisert studiedesign	Uklar
Drapeau 1993 ²⁴ Canada	'Entramis' (tilpasning av CODIP/CSG* til fransk populasjon i Canada)	42 barn 9-12 år i fjerde til sjette klasse med minst én mnd til max 10 år siden skilsmisse. Etnisitet ikke oppgitt. Inntekt: 20 000-30 000 canadiske \$.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy
Freeman 1984 ²⁵ Canada	'Therapeutic brief counselling' Fire grupper, hvorav vi har valgt ut gruppen der bare barna deltok og kontrollgruppen	82 barn fra 59 familier 7-12 år, ikke i behov av psykiatrisk behandling, skilt i minst 3 mnd (gjennomsnittlig 20 mnd), middels inntektsgruppe. Etnisitet og inntektsnivå ikke beskrevet.	Randomisert studiedesign	Uklar
Gwynn 1987 ²⁶ USA	'Educational divorce support group'	60 barn 9 – 11 år (fjerde til femte klasse), separert minst i ett år, etnisitet og inntektsnivå ikke beskrevet.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy
Karami 2012 ²⁷ Iran	'Cognitive-behavioral group counseling' To sentre fordelt tilfeldig til eksperiment eller kontroll, men ettersom bare to klynger, klassifisert som før-og-etter-studie med kontroll	20 barn 10-13 år (fjerde og femte klasse). Tid siden skilsmisse og inntektsnivå ikke beskrevet, men 'associated with Tehran Welfare Centre'. Etnisitet ikke beskrevet.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy
Omizo 1987 ²⁸ Hawaii, USA	'Group counseling'	60 barn i alderen 9-12 år i fjerde til sjette klasse, skilsmisse for minst ett år siden, ikke gjengiftet, lavere til middels inntektsnivå, etnisitet ikke oppgitt.	Randomisert studiedesign	Uklar
Pedro-Carroll 1985 ²⁹ USA	'CODIP*': Tiltaket er en videreutvikling av 'CSG'* (Stolberg 1985).	75 barn i tredje til sjette klasse i fire forstadsskoler, 'white', middelklasse, uten behov for bruk av psykiske helsetjenester. 1-84 mnd siden samlivsbrudd.	Randomisert studiedesign	Uklar
Pedro-Carroll 1992 ³⁰ USA	'CODIP*'	95 barn fra fjerde til sjette klasse ved ni urbane skoler, 44 % fra minoritetsgrupper, forskjellige inntektsgrupper (18 % av familiene ved	Ikke-randomisert studiedesign	Høy

		disse skolene hadde inntekter på fattigdomsgrensen eller lavere, 4-6 år siden samlivsbrudd, ikke alvorlige emosjonelle problemer.		
Pedro-Carroll 1997 ³¹ / 1999 ³² USA	'CODIP'* Tre grupper, vi bruker de to som hadde barn fra ikke-intakte familier.	63 barnehagebarn og førsteklassinger (5-6 år), «94% Caucasian, 3% African-American and 3% Asian», inntektsgruppe: 25 000 – 40 000 US\$, som ikke måtte ha behov for psykiatrisk behandling. Tid siden skilsmisse 1,9 – 3,4 år.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy
Pelleboer-Gunnink 2015 ³³ Nederland	'KIDS' - et program utviklet i praksis og allerede bredt implementert i Nederland: Forebyggende, skolebasert og innrettet mot barn. To møter for foreldre: informasjonsmøte i starten og evalueringsmøte ved slutt.	14 skoler, 156 barn 7-13 år, 74 % etnisk nederlandske, tid siden skilsmisse gjennomsnittlig 5 år.	Randomisert studiedesign, muligens klyngerandomisert	Uklar
Sanders 1996 ³⁴ USA	'School-based counseling group' Tre grupper, hvorav én med barn fra intakte familier (ikke benyttet av oss).	20 barn i femte klasse i urbant område, fra lav til høy inntektsgruppe, blandet etnisitet, tid siden skilsmisse gjennomsnittlig 4,6 år.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy
Sheridan 1984 ³⁵ USA	«Structured group counseling» Tre sammenligninger: Strukturert gruppeveiledning vs kontrollgruppe på venteliste, strukturert gruppeveiledning vs biblioterapi, biblioterapi vs kontrollgruppe på venteliste.	48 barn i syvende, åttende og niende klasse. Tid siden skilsmisse, inntektsnivå og etnisitet ikke oppgitt. Gruppene var åpne for barn fra alle familier som var i endring enten det var samlivsbrudd, dødsfall eller andre grunner for foreldrefravær.	Randomisert studiedesign	Uklar
Skitka 1995 ³⁶ USA	«Small group Intervention»: Rainbow	67 barn i alderen 6 – 12 år fra semi-rural skole-distrikt i midt-vesten, etnisitet ikke oppgitt.	Ikke-randomisert studiedesign	Høy
Stolberg 1985 ³⁷ USA	'CSG'*: «Children's Support group»	49 barn 7-13 år, som ikke tidligere hadde brukt tjenester innen psykisk helsevern og som ikke hadde synlige skilsmisserelaterte mentale helseproblemer. Etnisitet ikke oppgitt. Inntekt: Mødrene var «...homemakers and blue collar workers». 9-33 mnd. siden skilsmissen.	Ikke-randomisert design	Høy
Stolberg 1994 ³⁸ USA	'CSG'* fire grupper som fikk forskjellige komponenter: Transfer, skills and support (barn + foreldre); Skills and support (bare barn); Support (bare barn) og kontrollgruppe som ikke fikk noen komponent. Vi benyttet den sammenligningen som lignet mest på de andre programene	103 barn i tredje til femte klasse, som ikke tidligere hadde brukt tjenester innen psykisk helsevern og som ikke hadde synlige skilsmisserelaterte mentale helseproblemer. «86% White, 13% African-American, 1% Others.» For flertallet mindre enn 48 mnd. siden skilsmissen. Familier med lav til middels inntekt (85% mellom \$5 - \$45 000). De andre sammenligningene som også	Randomisert design	Uklar

	rent innholdsmessig: Skills and Support versus kontrollgruppen med intet tiltak.	kunne ha vært relevante: Støttegruppen (Support) versus Kontrollgruppen og: Skills and Support vs Support alone (=effekter av skills).		
--	--	--	--	--

* 'CODIP': Children of Divorce Intervention Program
 'CSG': Children's Support Group

Beskrivelse av tiltakene

Gjennomgående fellestrekk ved tiltakene var at de var kortvarige, mellom 6 og 16 uker, besto av regelmessige møter, åpnet med en 'bli-kjent-fase', ga faktisk informasjon og veiledning rundt temaet samlivsbrudd, oppklarte eventuelle misforståelser og ga mulighet for diskusjon av følelsesmessige reaksjoner (tabell 2). De fleste tiltakene forsøkte også eksplisitt å ha fokus på å bygge opp et støttende sosialt miljø i gruppen og at det skulle være rom for utveksling av erfaringer. Inkludert var også ferdighetstrening, for eksempel i mestrings- og problemløsningsstrategier. Alle studiene inkluderte barn i grunnskole-/ungdomsskole-alder, to studier inkluderte også barnehagebarn. Gruppedere kunne være skolerådgivere, psykologer eller sosionomer. Generelt bygget programmene på en bakenforliggende forståelse av at de endringer som samlivsbrudd medfører - dårligere økonomi, endrede boforhold, fysisk og psykisk redusert tilgang til foreldrene og ofte eksponering for store konflikter - fører til stress, forvirring og følelse av tap og sorg hos barna. Samlivsbruddet fører til at barnet hemmes i sin normale utvikling samtidig som at foreldrenes evne til å være tilstede som støtte for barnet, midlertidig reduseres. Situasjonen krever at barnet må tilegne seg ferdigheter som det normalt ikke har. I løpet av tilvenningsfasen til avbruddet i familielivet må man gjennom to prosesser: aksept og tilpasning (25). De skolebaserte tiltakene hadde som målsetting å dempe eventuelle skadevirkninger av endringer skapt av samlivsbruddet gjennom å gi barna en bedre forståelse av situasjonen og veilede i strategier for å akseptere, mestre og tilpasse seg endringene (39).

Fire av studiene testet et gruppetiltak kalt Children of Divorce Intervention Program (CODIP) (Alpert-Gillis 1989 (18)), Pedro-Carroll 1985 (29), 1992 (30), 1997/99 (31,32). To andre studier testet en tilpasning av dette programmet i henholdsvis Sør-Afrika og Canada (Botha 2013 (21), Drapeau 1993 (24)). Også studien av Bornstein 1988 (20) ser ut til å bygge på Stolberg og Pedro-Carroll-studiene. Det opprinnelige programmet til Pedro-Carroll og medarbeidere (1985(29)) - CODIP - var en videreutvikling av den av komponentene i programmet the Divorce Adjustment Project (DAP) som var rettet kun mot barn (Children's Support Group (CSG)). CSG var utviklet av Stolberg og medarbeidere (37). Sentrale begrep i CSG var støtte, problemløsningsferdigheter, sinnemestring, kommunikasjons- og avslapningsferdigheter. Pedro-Carrolls tiltak fokuserte noe mindre på sinnemestring og noe mer på barnets følelser i forbindelse med samlivsbruddet og benyttet teknikker som hjemmearbeid, diskusjon, rollespill og filmvisning (29). CODIP-studiene hadde også andre aldersgrupper enn den opprinnelige CSG-studien (37). Alpert-Gillis 1989 (18) testet for eksempel CODIP-programmet i en noe forlenget utgave (16 uker) på en yngre aldersgruppe fra familier i bystrøk med

lavere inntekt og blandet etnisitet. To inkluderte studier testet CSG (Stolberg 1985(37), Stolberg 1994 (38)). De resterende studiene evaluerte enkeltstående program.

Ingen av artiklene diskuterte etiske problemstillinger.

Tabell 2 Sammenligning av gruppetiltak for barn i samlivsbrudd med intet tiltak/venteliste: Beskrivelse av tiltakene

Første-forfatter	Tiltak: Innhold, varighet, teoretisk forankring, gruppeledere, grad av implementering
Abel 2013	<p>Formål: Å hjelpe barn å bedre forstå og mestre stress, endringer og følelsesmessige endringer i forbindelse med skilsmisse. Tiltaket tilbys barn både i grunnskole- og ungdomsskolealder, i denne studien grunnskoleelever.</p> <p>Innhold: Bli-kjent fase, etablering av regler og konfidensialitet, informasjon om juridiske aspekter, oppbygging av et sosialt støttende miljø, deling av erfaringer, identifisering av følelser, utvikling av problemløsnings- og mestringsferdigheter, forbedring av skoleprestasjoner og bygging av selvtillit, oppklaring av misforståelser. Bruk av kunst, bøker og strukturert lek. Varighet: 8 møter á 1t.</p> <p>Teoretisk forankring: Teorier om sosial støtte og psyko-educative metoder for atferdsendring.</p> <p>Gruppeledere: Sosionomer og skolerådgivere. Planleggingen, for eks. inndelingen i grupper, ble utført av en lisensiert sosionom, ansatt som programkoordinator. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Alpert-Gillis 1989	<p>Formål: Å dempe de atferdsmessige og emosjonelle problemene som oppstår i kjølvannet av en skilsmisse, utvikle bedre mestring for litt yngre barn enn den opprinnelige versjonen av CODIP (Pedro-Carrol 1985 (29)). Spesielt tilpasset urbane barn med mange familiekonstellasjoner.</p> <p>Innhold: Bygge et støttende gruppemiljø, identifikasjon og uttrykk av følelser, gi informasjon om skilsmisser og oppklare evt. misforståelser, problemløsnings-ferdigheter og fremme positive oppfatninger av seg selv og familien, historier, lek med dukker og spill). Varighet: 16 ukentlige 45 min-sesjoner i løpet av skoledagen.</p> <p>Teoretisk forankring: Se Pedro-Carroll 1985 i denne tabellen.</p> <p>Gruppeledere: Skolepsykologer, sosionomer, hovedfagsstudenter og én ufaglært som gjennomgikk fire to-timers opplæringsseksjoner og 14 veiledningsmøter. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Anderson 1984	<p>Formål: Å mestre livet på skolen bedre.</p> <p>Innhold: Bli-kjent-fase, deling av erfaringer, identifisering av følelser og problemer, problemløsningsferdigheter, alle fikk motta positive tilbakemeldinger fra gruppen. Leker, film, rollespill, tegning. Varighet: 8 møter á 45-60 min.</p> <p>Teoretisk forankring: Multimodal tilnærming (metode som henter deler fra flere ulike metoder, framgangsmåter, teorier og synsvinkler).</p> <p>Gruppeledere: Skolerådgivere. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Bornstein 1988	<p>Formål: Å replikere Stolbergs og Pedro-Carrolls studier og å gi en bedre beskrivelse av innhold.</p> <p>Innhold: Eksempel på diskusjonstemaer: frykt, sinne og andre følelser, problemløsnings- og kommunikasjons-ferdigheter. Begge foreldre var invitert til siste møte der målet var å forbedre kommunikasjonen mellom familimedlemmene. Visning av film med påfølgende diskusjoner innen hver familie. Varighet: 6 ukentlige møter á 1,5 t.</p> <p>Teoretisk forankring: Psykoterapi.</p> <p>Gruppeledere: Én mannlig og én kvinnelig psykoterapeut. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Botha 2013	<p>Formål: Å hjelpe barn i skilsmisse å mestre emosjonelle og atferdsmessige problemer. Videreutvikling av CODIP for sør-afrikanske forhold for en litt eldre aldersgruppe (10-14) enn originalstudien (9-12 år, Pedro-Carrol 1985 (29)).</p> <p>Innhold: Tre hovedkomponenter: identifisere og uttrykke følelser rundt skilsmissen, dele felles erfaringer i et støttende miljø, ferdighetstrening i å løse mellommenneskelige</p>

	<p>problemer og uttrykke sinne i en akseptabel form. Varighet: 12 møter á 1 time over 12 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Se Pedro-Carroll 1985, denne tabellen.</p> <p>Gruppeledere: Skolepsykolog i skole A og skolerådgiver i skole B, opplæring/veiledning ikke nevnt men en av forfatterne var tilstede under gruppemøtene i skole A. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Burke 1989	<p>Formål: Dempe stress forbundet med skilsmisseprosessen og forbedre barnets selvbilde.</p> <p>Innhold: Bli-kjent fase med fastlegging av regler; identifisering av følelser, deling av erfaringer, oppklaring av misforståelser. Bruk av film, tegneserier, bilder, lek og tegning.</p> <p>Varighet: 8 møter á 1 time over 8 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Hammond J. Group counseling for children of divorce: a guide for the elementary school. Ann Arbor, MI: Cranbrook Publishing Company, 1981.</p> <p>Gruppeledere: Psykologer, rapporterer ikke opplæring/veiledning men hadde utarbeidet en manual. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Crosbie-Burnett 1989 / 1990	<p>Formål: Å redusere barnas eventuelle mistilpassede holdninger og oppfatninger om skilsmisse, minske depresjonssymptomer og forbedre selvbildet.</p> <p>Innhold: Stort sett kun rapportert som: "The letters in HELPING stand for: H-Health, E-Emotions, L-Learning, P-Personal relationships, I-Image, N-Need to know correct information, G-Guidance of actions, behaviors, and consequences." Møtene organisert etter disse temaene. Varighet: 6 møter á 44 minutter (i lunsypausen) over 6 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Green B. HELPING children of divorce: a multimodal approach. Elementary School Guidance & Counseling 1978;12:31-45.</p> <p>Keat DB. Fundamentals of child counseling. Boston: Houghton Mifflin, 1974.</p> <p>Gruppeledere: Én mannlig og én kvinnelig rådgiver, rapporterer ikke opplæring/veiledning. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Drapeau 1993	<p>Formål: Forebygge skadevirkninger av emosjonell, atferdsmessig og akademisk art. Se forøvrig Pedro-Carroll 1985.</p> <p>Innhold: Se Pedro-Carroll 1985. Varighet: 11 møter á 1 t over 11 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Se Pedro-Carroll 1985, denne tabellen.</p> <p>Gruppeledere: Ikke rapportert, men opplæring og veiledning gitt underveis. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Freeman 1984	<p>Formål: Å gi et tiltak av kort varighet som kunne bidra til å endre barnas negative forventninger og holdninger til skilsmisse (aksept) og stimulere til utvikling av alternative mestringsstrategier (tilpasning).</p> <p>Innhold: Fem faser: Bli-kjent-fase, beskrivelse av situasjonen, deling av erfaringer, identifisering av følelser og oppklaring av misforståelser, endring av forventninger, problemløsning i situasjoner som kan oppstå, avslutning: styrking av mestringsstrategier og se framover. Varighet: 6 møter á 1,5 t over 6 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Fire teoretiske begreper: Skilsmisse som avbrudd i livssyklusen med det resultat at familiens likevekt forstyrres (vanskelig for barn å håndtere ubalansen og gjenopprette den). Tidligere forskning som hadde viste effekten av kortere tiltak. Teori om situasjoner i endring. Bearbeiding av avbrudd i livssyklusen forutsetter to prosesser: Aksept og tilpasning.</p> <p>Gruppeledere: Spesialtrente sosionomer med co-terapeut (uspesifisert). Grad av implementering: ca 65 %.</p>
Gwynn 1987	<p>Formål: Redusere depresjon, angst og negative følelser og bli bedre informert vedrørende skilsmisse. Ønsket å se om også et kortere tiltak kunne være effektiv.</p> <p>Innhold: Informasjon, oppmuntring til å identifisere og uttrykke følelser, deling av erfaringer, fokus på mulige konflikter fremming av problemløsningsferdigheter, barna laget dukker som ble brukt i rollespill, bruk av film. Varighet: 8 møter á 1 t over 8 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Ikke beskrevet. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Karami 2012	<p>Formål: Å redusere depresjon hos barn i skilsmisse.</p> <p>Innhold: Bli-kjent fase, identifisering av følelser, negative tanker, oppklare misforståelser, øke selvtillit, kontrollere sinne og ferdighetstrening i problemløsning. Oppgaver, repetisjon, diskusjoner, avslapningsøvelser. Varighet: 8 møter á 1 t over 8 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Kognitiv-atferdsterapeutisk tilnærming.</p> <p>Gruppeledere: Ikke rapportert, opplæring/veiledning ikke rapportert. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Omizo 1987	<p>Formål: Å hjelpe barn i skilsmisse og styrke barnets selvbilde og følelse av kontroll.</p>

	<p>Innhold: Bli-kjent fase, fastleggelse av regler, identifisering og uttrykk av følelser, oppbygging av et støttende gruppemiljø, oppklaring av misforståelser og urealistiske forventninger, mestring av følelser, styrke barnas selvbylde. Tegning, rollespill, biblioterapi, gruppearbeid og diskusjoner. Varighet: 10 møter á 1 t i 10 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Sosial læringsteori: Rotter JB. Generalized expectations for internal versus external control of reinforcements. Psychological Monographs 1966,80 (Whole No. 609).</p> <p>Gruppeledere: Spesialopplært (av én av forfatterne) skolerådgiver. Grad av implementering: 92 %.</p>
Pedro-Carroll 1985	<p>Formål: Overordnet formål var bedre mestring og tilpasning til skilsmisessituasjonen.</p> <p>Innhold: Bli-kjent fase, oppbygging av et støttende gruppemiljø, deling av erfaringer, identifisering og uttrykk for følelser, oppklaring av misforståelser (for eks. om å påta seg skyld), ferdighetstrening i å løse mellommenneskelige og skilsmisserelaterte problemer, sinnekontroll, avslutning med oppsummering. Varighet: 10 møter á 1 time over 10 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Psykodekative metoder og kognitive atferdsteorier.</p> <p>Gruppeledere: Psykiatrisk skolehelsepersonell i samarbeid med postdoktorer i psykologi og én ufaglært (paraprofessional) med lang erfaring. Omfattende opplæring før start i hvordan skilsmisse innvirker på familien og barna, hvordan programmet skulle fungere og i hvordan fasilitere en gruppe. Ukentlig feedback og veiledningsmøter under gjennomføringen av programmet. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Pedro-Carroll 1992	<p>Formål: Å gi støtte og styrke relevant kompetanse og mestringsferdigheter.</p> <p>Innhold: Bygge et sosialt støttende miljø i gruppen, identifikasjon og uttrykk av følelser, oppklare misforståelser, utvikling av ferdigheter i problemløsning og kommunikasjon, søke støtte, sinnekontroll, styrke barnas positive selvbylde, fremme kommunikasjon mellom foreldre og barn, avslutning med oppsummering og planlegging framover. Varighet: 14 møter á 45 min time over 14 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Psykodekative metoder og kognitive atferdsteorier.</p> <p>Gruppeledere: De fleste var skolepsykologer og sosionomer, to ledet en gruppe i samarbeid, med opplæring først og veiledning underveis. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Pedro-Carroll 1997/1999	<p>Formål: Å hjelpe yngre barn i skilsmisse å mestre emosjonelle og atferdsmessige problemer.</p> <p>Videreutvikling av CODIP for en yngre aldersgruppe.</p> <p>Innhold: Etablering av gruppen og undervisning om følelser, endringer i familien, undervisning i ferdigheter for å styrke barnas kompetanse, mestringsevne og selvfølelse. Bygge et sosialt støttende miljø i gruppen, fremme identifisering av, aksept for og uttrykk av følelser, fremme kunnskap om skilsmisse og oppklare misforståelser. Møte med foreldre før tiltaket og etter, nyhetsbrev underveis. Varighet: 12 møter á 45 min over 12 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Psykodekative metoder og kognitive atferdsteorier.</p> <p>Gruppeledere: Skolepsykologer, skole-sosionomer, rektor, psykiatrisk sykepleier, spesialtrente ufaglærte og hovedfagsstudenter i klinisk psykologi som ble opplært i fire 2 timers-sesjoner med fokus på fem og seks år gamle barns utvikling og veiledning underveis. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Pelleboer – Gunnink 2015	<p>Formål: Å teste et program som er i utstrakt bruk i Nederland.</p> <p>Innhold: Sosial støtte, problemløsningsferdigheter, emosjoner, rollespill, samtaler, oppgaver. Varighet: 8 møter á 1 t.</p> <p>Teoretisk forankring: Ikke eksplisitt rapportert, men sier at deres test utvider grunnlaget for tidligere studier og siterer Pedro-Carroll og Stolberg – antagelig samme teoretiske grunnlag. Tester også teori om kjønn, tid siden skilsmisse og konfliktnivå i familien.</p> <p>Gruppeledere: Erfarne, sertifiserte fasilitatorer som hadde mottatt 34 t undervisning i det teoretiske grunnlaget for KIDS, skilsmisserelaterte problemer for barn, rollespill, ferdighetstrening, og refleksjon over egen praksis. Grad av implementering: 69 % deltok på alle 8 møter, resten på minst 6.</p>
Sanders 1996	<p>Formål: Å hjelpe barn til å få en forståelse av hva en skilsmisse er, innsikt i egne tanker og følelser, og lære måter å mestre problemer i forbindelse med skilsmissen.</p> <p>Innhold: Hva en skilsmisse er, identifisering av følelser, mestring av følelser, oppklaring av misforståelser, nye partnere, tap av kontakt, positive ting, aksept. Skrivning, tegning, film og diskusjoner. Varighet: 10 møter á 30 min over 10 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Ikke rapportert.</p>

	<p>Gruppeledere: Rådgiver med 19 års erfaring fra grunnskolen. Planla også hvordan deltagerne skulle fordeles i grupper. Opplæring/veiledning ikke rapportert. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Sheridan 1984	<p>Formål: Forebygge problemer blant ungdom fra familier i endring (skilsmisse, separasjon, gjengifte, dødsfall, militærtjeneste). Innhold: Åpen diskusjon, strukturert rundt spesifikke temaer for hvert møte - for eksempel: faser i individuelle reaksjoner på tap av betydningsfull person, sosiale/økonomiske problemer forårsaket av endringen, fysisk aggresjon, ferier, besøk, ansvar og frihet, engstelse, kjærlighet, ekteskap og lovbestemmelser. Varighet: 12 møter á 45 min over 3,5 mnd. Teoretisk forankring: Ingen eksplisitt. Gruppeledere: Skolerådgivere med erfaring med å lede 30 slike grupper, pluss 3 timers opplæring fra én av forfatterne. Grad av implementering ikke rapportert, men skolerådgiverne og én av forfatterne diskuterte implementeringsprosessen underveis.</p>
Skitka 1995	<p>Formål: Dempe effekten av foreldres skilsmisse. Innhold: Hvert møte organisert over valg av tema, aktivitet, diskusjon og refleksjon. Fokus på bearbeiding av negative følelser, mestring, misforståelser og irrasjonelle forventninger. Veiledningsmateriale, for eks. arbeidsbøker og lek. Varighet: 12 møter á 40 min over 12 uker. Teoretisk forankring: Ikke rapportert. Gruppeledere: Spesialtrente gruppeledere med sertifisering, opplæring og manual for tiltaket. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Stolberg 1985	<p>Formål: Fremme sosiale ferdigheter og forhindre utagerende atferd, dårlig selvbilde og dårligere skoleprestasjoner. Innhold: Valg av problem/tema, veiledning i kognitive og atferdsmessige ferdigheter, for eks. problemløsnings-ferdigheter, sinne-, kommunikasjons- og avslapningsferdigheter relatert til tema for dagen. Emosjonell støtte. Varighet: 12 møter á 1 time over 12 uker. Teoretisk forankring: Psykoedukative metoder og kognitive atferdsteorier. Gruppeledere: Lærere og psykiatrisk helsepersonell som co-ledere med tre-dagers opplæring og prosjektmedarbeidere og manual for tiltaket. Grad av implementering ikke rapportert.</p>
Stolberg 1994	<p>Innhold: Stolberg 1994 hadde flere grupper som fikk forskjellige komponenter fra et tiltak som innholdsmessig lignet på tiltaket i Stolberg 1985: Én gruppe som kun fikk den delen av tiltaket som skulle gi emosjonell støtte (Support), en annen gruppe som fikk de to komponentene som skulle gi både emosjonell støtte og ferdigheter (Skills and Support), en tredje gruppe som fikk ennå én komponent i tillegg, for å overføre virkninger også til foreldrene ved å trekke dem inn (Transfer, Skills & Support). Vi har kun tatt den sammenligningen som ligner mest på tiltaket i de andre studiene: Utvikling av ferdigheter og emosjonell støtte (dvs. Skills and Support) sammenlignet med en kontrollgruppe som ikke fikk tilbudet. Varighet: 10 møter (møtenes varighet ikke oppgitt) Teoretisk forankring: se Stolberg 1985, denne tabellen. Gruppeleder(e): Doktorstipendiat i klinisk psykologi, skolerådgivere og assisterende rektor, opplæring og veiledning underveis. Grad av implementering ikke rapportert.</p>

Risiko for skjevheter i inkluderte studier

Alle studiene med randomisert kontrollert design ble bedømt til å ha uklar risiko for systematiske skjevheter. Grunner for dette var blant annet at ingen av publikasjonene oppga verken hvordan de hadde generert randomiseringssekvensen eller om fordelingen til grupper hadde blitt gjort skjult. Alle observasjonsstudier ble bedømt til høy risiko for systematiske skjevheter. Det var til dels store forskjeller i pretest-skåreverdier mellom gruppene målt ved studiestart. Dette kan tyde på at gruppene heller ikke

var helt sammenlignbare på andre faktorer som kunne ha betydning for resultatet. Det gjør det vanskelig å bedømme om eventuelle forskjeller ved studiens slutt skyldes det tiltaket de fikk eller om det skyldtes at gruppene var forskjellige allerede ved start. Gruppetilhørighet var stort sett ikke blindet for de som svarte. To studier rapporterte eksplisitt at lærerne var blindet med hensyn på hvilke barn i klassen som deltok i gruppetiltaket (Pedro-Carroll 1999 (32), Botha 2013 (21)). I to studier var de som registrerte svarene blindet (Freeman 1984 (25), Stolberg 1994 (38)) mens i Pedro-Carroll 1992 (30) var muligens sammenligningsgruppen blindet med hensyn på studiens formål. Bortsett fra utfall som skolefravær og karakterer som hadde blitt gitt over en viss periode, var imidlertid alle utfall selvrapporterte og vanskelig å blinde i denne type tiltak. For ytterligere informasjon om vurderinger av risiko for systematiske skjevheter i resultatene, vennligst se vedlegg 6.

Effekter av tiltak

Det var mange utfall som ble målt og flere studier brukte forskjellige verktøy for å måle lignende utfall. Vi har fortrinnsvis plukket ut de utfallene som ble målt av to eller flere studier (se resultater i tabell 3). Utfall som ble målt ved hjelp av samme verktøy har vi plassert i samme rad i resultattabellene, mens de som målte utfall av lignende innhold, men med et annet verktøy, har vi plassert i egen rad. Også studier med forskjellig design er plassert i forskjellige rader. Resultatene presenteres nedenfor i samme tabell, men oppdelt etter hvem som gjorde vurderingene – barna, foreldrene eller lærerne.

Fordi vi måtte gjøre et utvalg av alle målte utfall, har tre inkluderte studier ikke bidratt med data. En beskrivelse av disse studiene kan leses i vedlegg 7.

I oppsummeringen av hva dokumentasjonen betyr, forsøkte vi å se resultatene fra forskjellige studiedesign med både de samme og forskjellige målemetodene i sammenheng, med hensyntagen til kvaliteten av den samlede dokumentasjonen.

Tabell 3 Resultattabell: Dokumentasjonen for effekter av gruppeveiledningstiltak sammenlignet med intet tiltak på barne-, foreldre- og lærerutfall

Gruppetiltak sammenlignet med intet tiltak for barn i samlivsbrudd – barneutfall					
Populasjon: Barn i samlivsbrudd					
Setting: Skole					
Tiltak: Gruppetiltak					
Sammenligning: Intet tiltak					
Utfall	Forventede absolutte effekter		Antall deltagere (studier)	Kvaliteten av dokumentasjonen (GRADE)	Kommentarer
	Gjennomsnittlig skåre ved intet tiltak	Gjennomsnittlig skåre ved gruppetiltak			
<p>Selvbilde målt ved: Piers-Harris Self-Concept Scale (PHSCS) Skala fra: 0 til 80, høyere skåre bedre Oppfølging: Ved tiltakets slutt</p>	<p>Bornstein 1988 Ingen data</p> <p>Burke 1989 58,00 (SD 16,72)</p>	<p>Bornstein 1988 Ingen data</p> <p>Burke 1989 67,55 (SD 12,49) 9.55 skårer høyere (0.25 høyere til 18.85 høyere)</p>	70 (2 RCT'er)	⊕○○○ Svært lav 1,2,3,5	<p>Bornstein 1988 Rapporterer kun at det ikke var statistisk signifikante forskjeller mellom gruppene.</p> <p>Burke 1989 Pre intet tiltak: 57,79 (SD 17,16) Pre gruppetiltak: 60,85 (SD 17,90) Statistisk signifikant forskjell i endringsskåre mellom gruppene (p<0,01).</p>
<p>Selvbilde målt ved: Piers-Harris Self-Concept Scale (PHSCS) Skala fra: 0 til 80, høyere skåre bedre Oppfølging: Ved tiltakets slutt (Sheridan 1984); 10 uker (Sanders 1996) og ved 5 mnd (Stolberg 1985)</p>	<p>Stolberg 1985 Endrings-skåre fra pre-til posttest: 2,48</p> <p>Sanders 1996 66,8 (SD 8,9)</p> <p>Sheridan 1984 58,29 (SD 14,27)</p>	<p>Stolberg 1985 Endrings-skåre fra pre-til posttest: 9,80</p> <p>Sanders 1996 9.5 skårer høyere (3.82 lavere til 22.82 høyere)</p> <p>Sheridan 1984 56,26 (SD 8,99)</p>	92 (3 observasjonsstudier)	⊕○○○ Svært lav ^{3,4}	<p>Stolberg 1985 Statistisk signifikant forskjell i endringsskåre mellom gruppene</p> <p>Sanders 1996</p> <p>Sheridan 1984 Ikke statistisk signifikante forskjeller mellom gruppene.</p>
<p>Selvbilde målt ved: Self-Perception Profile for Children (SPPC) Harter 1985 (domene Global Self-Worth): Crosbie-Burnett 1990 Harter 1983 (domene General Self-Worth): Stolberg 1994 Skala fra: 0 til 36, høyere skåre bedre Oppfølging: Ved tiltakets slutt (Crosbie-Burnett), 1 år (Stolberg)</p>	<p>Crosbie-Burnett 1990: Endrings-skåre fra pre-til posttest: 0,4</p> <p>Stolberg 1994 20,23 (SD 3,73)</p>	<p>Crosbie-Burnett 1990: Endrings-skåre fra pre-til posttest: 0,5</p> <p>Stolberg 1994 19,52 (SD 4,94)</p>	53 (2 RCT)	⊕○○○ Svært lav ^{1,2,3}	<p>Crosbie-Burnett 1990. Forfatterne har analysert indre endring fra pre-til posttest i hver gruppe, men ikke forskjellene mellom gruppene. Forskjellen i endringsskåre: 0,1. Vi har imidlertid ingen usikkerhetsanslag og estimatet er derfor upresist, men resultatet er antagelig ikke statistisk signifikant.</p> <p>Stolberg 1994 Pre intet tiltak: 20,52 (SD 3,79) Pre gruppetiltak: 18,28 (SD 4,23) Ikke statistisk signifikant forskjell i endringsskåre mellom gruppene.</p>
<p>Selvbilde målt ved: Fransk versjon av Self Perception Profile for Children (SPPC) (Harter 1985) Skala fra: 0 til 24, høyere skåre bedre Oppfølging: Ved tiltakets slutt</p>	Ingen data	Ingen data	37 (1 observasjonsstudie)	⊕○○○ Svært lav ^{3,4}	<p>Drapeau 1993. Ingen av forskjellene mellom gruppene for delutfallene i skalaen var statistisk signifikante.</p>

<p>Selvilde målt ved: Perceived Competence Scale (SPPC) (Harter 1982) Skala fra: 0 til 28, høyere skåre bedre Oppfølging: 2 uker</p>	Ingen data	Ingen data	72 (1 RCT)	⊕○○○ Svært lav ^{1,2,3}	Pedro-Carroll 1985. Rapporterer kun at det ikke var statistisk signifikante forskjeller mellom gruppene.
<p>Oppfatninger om foreldres samlivsbrudd målt ved: Children's Beliefs About Parental Divorce Scale (CBPDS) og Children's Attitudes toward Parental Separation Inventory (CAPSI, antagelig en tidligere utgave av CBPDS) Skala fra 0 til 60 (CAPSI) Skala fra: 0 til 36 (CBPDS), lavere skåre bedre Oppfølging: 0-3 mnd.</p>	<p>Bornstein 1988: Ingen data</p> <p>Crosbie-Burnett 1990: Endrings-skåre fra pre-til posttest: 1,2</p>	<p>Bornstein 1988: Ingen data</p> <p>Crosbie-Burnett 1990: Endrings-skåre fra pre-til posttest: 4,2</p>	36 (2 RCT'er)	⊕○○○ Svært lav ^{1,2,3}	<p>Bornstein 1988 (CAPSI) Rapporterer kun at resultatet ikke var statistisk signifikant forskjellig for de to gruppene.</p> <p>Crosbie-Burnett 1990 (CBPDS) Tiltaksgruppen endret seg med 3 skåre mer enn sammenligningsgruppen. Vi har imidlertid ingen usikkerhetsanslag og estimatet er derfor upresist, men resultatet er antagelig ikke statistisk signifikant.</p>
<p>Oppfatninger om foreldres samlivsbrudd; målt ved: Children's Beliefs about Parental Divorce Scale (CBPDS) Skala fra: 0 til 36, lavere skåre bedre Oppfølging: 0-3 mnd</p>	<p>Skitka 1995: Endrings-skåre fra pre-til posttest: -1,08</p> <p>Botha 2013: Endrings-skåre fra pre-til posttest: 0,19 (SD 1,27)</p>	<p>Skitka 1995: Endrings-skåre fra pre-til posttest: -0,56</p> <p>Botha 2013: Endrings-skåre fra pre-til posttest: -0,16 (SD 1,17)</p>	120 (2 observasjonsstudier)	⊕○○○ Svært lav ^{3,4}	<p>Skitka 1995: Ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket ($p = 0,57$)</p> <p>Botha 2013 Ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket ($p = 0,10$)</p>
<p>Angstsymptomer målt ved: State-Trait Anxiety Inventory for Children (STAIC) Skala fra: 0 til 20 items, lavere skåre, lavere angst Oppfølging: 2 uker og 1 år</p>	<p>Pedro-Carroll 1985 34,16 (SD 7,54)</p> <p>Stolberg 1994 State: 26,55 (SD 6,43) Trait: 29,00 (SD 7,55)</p>	<p>Pedro-Carroll 1985 31,55 (SD 7,05)</p> <p>Stolberg 1994 State: 28,43 (SD 7,08) Trait: 31,86 (SD 9,04)</p>	115 (2 RCTs)	⊕⊕○○ Lav ^{1,2,3}	<p>Pedro-Carroll 1985 Pre intet tiltak: 35,75 (SD 6,47) Pre gruppetiltak: 37,17 (SD 9,75) Statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket ($p = 0,02$)</p> <p>Stolberg 1994 (gir separat skåre for State og Trait) Pre intet tiltak: State: 29,65 (SD 7,26) Trait: 32,35 (SD 6,80) Pre gruppetiltak: State: 31,86 (SD 9,86) Trait: 36,74 (SD 8,18) Ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket</p>
<p>Angstsymptomer (STAIC) målt ved: State Trait Anxiety Inventory for Children (STAIC) Skala fra: 0 til 20 items, lavere skåre, lavere angst Oppfølging: 2-3 uker til 2 år</p>	<p>Pedro-Carroll 1992 33,76 (SD 9,45)</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 44,63 (SD 6,52)</p> <p>Gwynn 1987 Ingen data</p>	<p>Pedro-Carroll 1992 32,38 (SD 6,09)</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 32,74 (SD 6,53)</p> <p>Gwynn 1987 Ingen data</p>	204 (3 observasjonsstudier)	⊕⊕○○ Lav ⁴	<p>Pedro-Carroll 1992 Pre intet tiltak: 34,79 (9,20) Pre gruppetiltak: 38,67 (10,70) Statistisk signifikant forskjell i endrings-skåre mellom gruppene</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 Å få gruppetiltak var statistisk signifikant bedre enn det å få intet tiltak</p> <p>Gwynn 1987 Ikke statistisk signifikant forskjell i endrings-skåre mellom gruppene for forbigående angst (state anxiety) men signifikant forskjell for kronisk angst (trait anxiety)</p>
<p>Angstsymptomer målt ved the Dimensions of Self-Concept, Anxiety (DOSC), Form E Oppfølging: 1 uke</p>	30,04 (SD 4,77)	7,27 lavere skåre (9,68 lavere til 4,86 lavere)	55 1 RCT	⊕○○○ Svært lav ^{1,2,3}	Omizo 1987

<p>Depresjonssymptomer målt ved Children's Depression Inventory Skala fra 0-27 items, lavere skåre bedre Oppfølging: Ved tiltakets slutt</p>	<p>Stolberg 1994 7,13 (SD 9,89)</p> <p>Crosbie-Burnett 1990 Endrings-skåre fra pre-til posttest: 0,4</p>	<p>Stolberg 1994 6,62 (SD 7,46)</p> <p>Crosbie-Burnett 1990: Endrings-skåre fra pre-til posttest: 3,1</p>	<p>54 (2 RCT'er)</p>	<p>⊕○○○ Svært lav^{1,2,3}</p>	<p>Stolberg 1994 Pre intet tiltak: 6,13 (SD 4,91) Pre gruppetiltak: 11,41 (SD 11,59) Ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket</p> <p>Crosbie-Burnett 1990: Antagelig ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket (C-B analyserer kun endringen internt i hver gruppe)</p>
<p>Depresjonssymptomer målt ved Children's Depression Inventory Skala fra 0-27, lavere skåre bedre Oppfølging: Ved tiltakets slutt og etter 2 uker</p>	<p>Gwynn 1987 Ingen data</p> <p>Karami 2012 Ingen data</p> <p>Skitka 1995 10,11</p>	<p>Gwynn 1987 Ingen data</p> <p>Karami 2012 Ingen data (86 % forskjell)</p> <p>Skitka 1995 10,89</p>	<p>175 (3 observasjonsstudier)</p>	<p>⊕○○○ Svært lav^{3,4}</p>	<p>Gwynn 1987: Statistisk signifikant mindre depresjon for de som fikk tiltaket</p> <p>Karami 2012: Statistisk signifikant mindre depresjon for de som fikk tiltaket</p> <p>Skitka 1995: Pre intet tiltak: 12,41 Pre gruppetiltak: 11,51 Ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket (p = 0,43)</p>
<p>Tilpasning til samlivsbrudd-situasjonen målt ved Children's Divorce Adjustment Scale (CDAS) (Alpert-Gillis 1989), 0-17 items / Children's Family Adjustment Scale (CFAS) P-C 1992, (0-16 items); P-C 1999 (0-17 items) Oppfølging: 1-4 uker (Alpert-Gillis), 2-3 uker (Pedro-Carroll 1992), 2 år (Pedro-Carroll 1999)</p>	<p>Alpert-Gillis 1989 36,11 (SD 4,93)</p> <p>Pedro-Carroll 1992 37,09 (SD 5,77)</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 33,00 (SD 5,74)</p>	<p>Alpert-Gillis 1989 38,92 (SD 4,46)</p> <p>Pedro-Carroll 1992 39,58 (SD 5,09)</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 37,06 (SD 5,24)</p>	<p>301 3 observasjonsstudier</p>	<p>⊕⊕○○ Lav⁴</p>	<p>Alpert-Gillis 1989 Pre intet tiltak: 36,49 (SD 4,09) Pre gruppetiltak: 35,42 (SD 3,77) Endrings-skåren for de som fikk gruppetiltaket var statistisk signifikant bedre enn for de som ikke fikk det</p> <p>Pedro-Carroll 1992 Pre intet tiltak: 36,42 (SD 5,03) Pre gruppetiltak: 36,08 (SD 6,47) Endrings-skåren for de som fikk gruppetiltaket var statistisk signifikant bedre enn for de som ikke fikk det</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 Pre intet tiltak: 34,00 (SD 5,01) Pre gruppetiltak: 32,84 (SD 5,08) Endrings-skåren for de som fikk gruppetiltaket var statistisk signifikant bedre enn for de som ikke fikk det</p>
<p>Holdninger og selvbilde Children's Attitudes and Self-Perceptions (CASP) Skala 0-15 items, høyere skåre bedre Oppfølging: 2-3 uker</p>	<p>Pedro-Carroll 1985 43,31 (SD 6,81)</p>	<p>Pedro-Carroll 1985 46,25 (SD 6,81)</p>	<p>75 (1 RCT)</p>	<p>⊕⊕○○ Lav^{1,2,3}</p>	<p>Pedro-Carroll 1985 Pre intet tiltak: 41,84 (SD 7,29) Pre gruppetiltak: 42,28 (SD 7,67) Ikke statistisk signifikant bedre endrings-skåre for de som fikk tiltaket</p>
<p>Holdninger og selvbilde målt ved Children's Attitudes and Self-Perceptions (CASP) Skala 0-16 items, høyere skåre bedre Oppfølging: 2-3 uker</p>	<p>46,71 (SD 9,12)</p>	<p>50,58 (SD 7,63)</p>	<p>95 (1 observasjonsstudie)</p>	<p>⊕○○○ Svært lav^{3,4}</p>	<p>Pedro-Carroll 1992 Pre intet tiltak: 45,47 (SD 8,58) Pre gruppetiltak: 44,23 (SD 9,61) Endrings-skåren for de som fikk gruppetiltaket var statistisk signifikant bedre enn for de som ikke fikk det</p>
<p>Holdninger til samlivsbrudd-situasjonen målt ved Perception de l'enfant de la séparation des parents (PESP) Skala: 0-18 items, henviser til CASP som inspirasjon for det franske verktøyet Oppfølging: Ved tiltakets slutt</p>	<p>Ingen data</p>	<p>Ingen data</p>	<p>37 (1 observasjonsstudie)</p>	<p>⊕○○○ Svært lav^{3,4}</p>	<p>Drapeau 1993 Endrings-skåren for de som fikk gruppetiltaket var ikke statistisk signifikant bedre enn for de som ikke fikk det</p>

Holdninger til samlivsbrudd målt ved Attitude Toward Divorce Scale, utviklet for studien, ikke validert Skala fra: 0 til 10, høyere skåre bedre holdning Oppfølging: Antagelig ved tiltakets slutt.	6,6 (SD 3,4)	7,8 (SD 2,4)	81 (1 RCT)	⊕○○○ Svært lav ^{1,2,3}	Anderson 1984 Pre intet tiltak: 6,0 (SD 3,6) Pre gruppetiltak: 6,3 (SD 3,2) Ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket
---	-----------------	-----------------	---------------	------------------------------------	---

1. Uklarheter rundt generering av randomiseringssekvens
2. Uklart om allokeringen til grupper ble gjort skjult
3. Bredt konfidensintervall, få deltagere
4. Observasjonsstudier er allerede trukket for risiko for systematiske skjevheter
5. Innbyrdes inkonsistens mellom studiene

Gruppetiltak compared to intet tiltak for barn i samlivsbrudd – foreldreutfall, tab. 3 forts.

Utfall	Forventede absolutte effekter		Antall deltagere (studier)	Kvaliteten av dokumentasjonen	Kommentarer
	Gjennomsnittlig skåre ved intet tiltak	Gjennomsnittlig skåre ved gruppetiltak			
Foreldres oppfatning av barnets skoleprestasjoner, sosiale relasjoner og følelser knyttet til samlivsbruddet , målt ved: Parents Evaluation Form (PEF 14) Skala fra: 0 til 20, lavere skåre bedre Oppfølging: 2 uker	32,78 (SD 8,90)	24,63 (SD 4,64): 8,15 skåre lavere (1,55 lavere til 4,75 lavere)	72 (1 RCT)	⊕⊕○○ Lav ^{1,2,3}	Pedro-Carroll 1985 Pre intet tiltak: 31,35 (SD 6,52) Pre gruppetiltak: 29,51 (SD 5,29) Endrings-skåren for gruppetiltak statistisk signifikant bedre enn for intet tiltak (p < 0,01).
Foreldres oppfatning av barnets følelser knyttet til samlivsbruddet, sosial atferd og problemløsningsferdigheter målt ved: Parents Evaluation Form (PEF 20) Skala fra: 0 til 20, høyere skåre bedre Oppfølging: 1-4 uker (Alpert-Gillis), 2-3 uker (Pedro-Carroll 1992), 2 år (Pedro-Carroll 1999)	Alpert-Gillis 1989: 49,50 (SD 8,05)	Alpert-Gillis 1989: 51,51 (SD 8,12)	236 (3 observasjonsstudier)	⊕⊕○○ Lav ⁴	Alpert-Gillis 1989 Pre intet tiltak: 48,73 (SD 8,10) Pre gruppetiltak: 46,61 (SD 7,30) Endrings-skåren for gruppetiltak statistisk signifikant bedre enn for intet tiltak.
	Pedro-Carroll 1992: 59,27 (SD 12,98)	Pedro-Carroll 1992: 61,40 (SD 10,55)			Pedro-Carroll 1992 Pre intet tiltak: 59,30 (SD 12,98) Pre gruppetiltak: 53,87 (SD 10,43) Endrings-skåren for gruppetiltak statistisk signifikant bedre enn for intet tiltak.
	Pedro-Carroll 1997/99: 68,64 (SD 11,21)	Pedro-Carroll 1997/99: 76,31 (SD 9,17)			Pedro-Carroll 1997/99 Pre intet tiltak: 73,64 (SD 12,28) Pre gruppetiltak: 72,45 (SD 12,02) Beregnet gjennomsnittlig forskjell i RevMan viser 7,67 (95% KI 1,09 til 14,25) skåre i favør av de som fikk gruppetiltak.
Foreldres oppfatning av barnets grad av atferdsproblemer og emosjonell fungering , målt med: Child Behavior Checklist Parent Form Bornstein 1988: CBC, Achenbach 1978 Skala fra 0-113 items Oppfølging: Ved tiltakets slutt	Bornstein 1988 Ingen data	Bornstein 1988 Ingen data	74 (2 RCT'er)	⊕⊕○○ Lav ^{1,2,3}	Bornstein 1988 Ikke statistisk signifikant større endrings-skåre for de som fikk tiltaket
Stolberg 1994: CBCL, Achenbach 1986, totalskåre Skala fra: 0-118 items Oppfølging: 1 år	Stolberg 1994 1994 55,15 (SD 7,67)	Stolberg 1994 54,14 (SD 12,36)			

Gruppetiltak compared to intet tiltak for barn i samlivsbrudd – foreldreutfall, tab. 3 forts.

Utfall	Forventede absolutte effekter		Antall deltagere (studier)	Kvaliteten av dokumentasjonen	Kommentarer
	Gjennomsnittlig skåre ved intet tiltak	Gjennomsnittlig skåre ved gruppetiltak			
<p>Foreldres oppfatning av barnets grad av atferdsproblemer (to hoveddimensjoner: internalisert og eksternalisert) målt med Liste des comportements oversatt fra Child Behavior Checklist (CBCL, Achenbach 1983). Skala fra 0-118 items</p> <p>Oppfølging: Ved tiltakets slutt</p>	Ingen data	Ingen data	42 (1 observasjonsstudie)	⊕○○○ Svært lav ^{3,4}	Drapeau 1993 Endringsskåren for de to gruppene ikke statistisk signifikant forskjellig.
<p>Foreldres oppfatning av barnets atferdsmessige, sosiale og emosjonelle fungering, målt ved Parent-Child Rating Scale (P-CRS) Skala fra 0-39 items, høyere skåre bedre</p> <p>Oppfølging: 3 mnd</p>	Endrings-skåre fra pre- til posttest: -0,02 (SD 2,32)	Endringsskåre fra pre- til posttest: 1,08 (SD 3,30)	18 (1 observasjonsstudie)	⊕○○○ Svært lav ^{3,4}	Botha 2013 En re-analyse av vår statistiker viser at endringsskåren for de to gruppene ikke var statistisk signifikant forskjellig.

1. Uklarheter rundt generering av randomiseringssekvens
2. Uklart om allokeringen til grupper ble gjort skjult
3. Bredt konfidensintervall/få deltagere
4. Observasjonsstudier - allerede trukket for risiko for systematiske skjevheter

Gruppetiltak sammenlignet med intet tiltak for barn i samlivsbrudd – lærerutfall, tab. 3 forts.

Utfall	Forventede absolutte effekter		Antall deltagere (studier)	Kvaliteten av dokumentasjonen (GRADE)	Kommentarer
	Gjennomsnittlig skåre ved intet tiltak	Gjennomsnittlig skåre ved gruppetiltak			
<p>Fungering i skolesammenheng (engelsk: 'competencies') målt ved: Teacher-Child Rating Scale (T-CRS), part II</p> <p>Skala fra: 0 til 35 items, høyere skåre bedre</p> <p>Oppfølging: 1-4 uker til 2 år</p>	<p>Alpert-Gillis 1989 63,53 (SD 18,81)</p> <p>Pedro-Carroll 1992 72,89 (SD 15,66)</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 50,67 (SD 13,05)</p> <p>Botha 2013 Endrings-skåre: -0,75 (SD 5,20)</p>	<p>Alpert-Gillis 1989 66,22 (SD 17,47)</p> <p>Pedro-Carroll 1992 65,23 (SD 15,06)</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 70,94 (SD 16,89)</p> <p>Botha 2013 Endrings-skåre: 1,97 (SD 5,25)</p>	326 (4 observasjonsstudier)	⊕○○○ Svært lav ^{1,2}	<p>Alpert-Gillis 1989 Statistisk signifikant forskjell i endringsskåre mellom gruppene</p> <p>Pedro-Carroll 1992 Ikke statistisk signifikant større endringsskåre for de som fikk tiltaket</p> <p>Pedro-Carroll 1997/99 Statistisk signifikant forskjell i endringsskåre mellom gruppene</p> <p>Botha 2013 (benytter en nyere versjon av T-CRS-skalaen og måler bare det som ser ut til å tilsvare T-CRS-Kompetanse. En re-analyse viste at det ikke var statistisk signifikant større endringsskåre for de som fikk tiltaket.</p>

Fungering i skolesammenheng (engelsek: 'competencies') målt ved: Behavioral Academic Self-Esteem Scale (BASES) Skala fra: 0 til 16, høyere skåre bedre Oppfølging: 2 uker	51,50	55,03	95 (1 observasjonsstudie)	⊕○○○ Svært lav ^{1,6}	Skitka 1995 Pre intet tiltak: 49,13 Pre gruppetiltak: 53,03 Ikke statistisk signifikant større endringsskåre for de som fikk tiltaket
Fungering i skolesammenheng ('competencies') målt ved: Health Resources Inventory (HRI) Skala fra: 0 til 54 items, høyere skåre bedre Oppfølging: 2 uker	14,14 (SD 3,64)	16,58 (SD 3,55)	72 (1 RCT)	⊕⊕○○ Lav ^{4,5,6}	Pedro-Carroll 1985 De som fikk gruppetiltaket endret seg statistisk signifikant mer enn de som ikke fikk tiltaket (p < 0,001)
Problematferd målt ved: Teacher-Child Rating Scale (T-CRS), part I Skala fra: 0 til 35 items, lavere skåre bedre Oppfølging: 1-4 uker til 2 år	Alpert-Gillis 1989 29,45 (SD 13,68)	Alpert-Gillis 1989 29,04 (SD 11,65)	301 (3 observasjonsstudier)	⊕○○○ Svært lav ^{1,3}	Alpert-Gillis 1989 Ikke statistisk signifikant større endringsskåre for de som fikk tiltaket Pedro-Carroll 1992 Pre intet tiltak: 24,79 (SD 9,60) Pre gruppetiltak: 32,09 (SD 13,97) Ikke statistisk signifikant større endringsskåre for de som fikk tiltaket Pedro-Carroll 1997/99 Pre intet tiltak: 37,20 (SD 17,01) Pre gruppetiltak: 32,85 (SD 11,52) Statistisk signifikant forskjell i endringsskåre mellom gruppene.
Problematferd målt ved Child Behavior Checklist (CBCL): Teacher's Rating Form (TRF), totalskåre Skala fra: 0 til 133 items for hele måleverktøyet, lavere skåre bedre Oppfølging: 1 år	55,61 (SD 10,90)	55,59 (SD 8,85)	43 (1 RCT)	⊕○○○ Svært lav ^{4,5,6}	Stolberg 1994 Pre intet tiltak: 54,52 (SD 10,55) Pre gruppetiltak: 58,91 (SD 10,13) Forskjellen i standardisert gjennomsnittlig totalskåre (SMD) beregnet av vår statistiker til 0,53 (95 % KI - 0,28 til 1,36)
Problematferd/ klasseromsferd målt ved Classroom Behavior Rating Form (CBRF), utviklet for studien, ikke validert. Skala fra 20 til 100, lavere skåre bedre Oppfølging: Ant. ved tiltakets slutt	Endrings-skåre fra pre-til posttest: -0,3	Endrings-skåre fra pre-til posttest: -2,3	84 (1 RCT)	⊕○○○ Svært lav ^{4,5,6}	Anderson 1984 Tiltaksgruppen endret seg med 2 skårer mer enn sammenligningsgruppen. Vi har imidlertid ingen usikkerhetsanslag og estimatet er derfor upresist, men resultatet er antagelig ikke statistisk signifikant.
Problematferd målt ved: Classroom Adjustment Rating Scale (CARS) Skala fra: 0 til 41 items, lavere skåre bedre Oppfølging: 2 uker	83,06 (SD 25,82)	62,45 (SD 15,59)	72 (1 RCT)	⊕⊕○○ Lav ^{4,5,6}	Pedro-Carroll 1985 De som fikk gruppetiltaket endret seg statistisk signifikant mer enn de som ikke fikk tiltaket (p < 0,001)
Problematferd målt ved: Behavior Problem Checklist (BPC) Skala fra: 0 to 55 items Oppfølging: Ved tiltakets slutt	Ingen data	Ingen data	31 (1 RCT)	⊕⊕○○ Lav ^{4,5,6}	Bornstein 1988 De som fikk gruppetiltaket endret seg statistisk signifikant mer enn de som ikke fikk tiltaket (p < 0,03)
Problematferd målt ved en tilpasset utgave av foreldreversjonen av Child Behavior Checklist Skala fra: 0 til 113 items Oppfølging: Ved tiltakets slutt	Ingen data	Ingen data	37 (1 observasjonsstudie)	⊕○○○ Svært lav ^{1,6}	Drapeau 1993 (La liste des comportements de l'enfants). En av de tre analysene som ble gjort med grunnlag i de oppnådde skårene var statistisk signifikant forskjellig i favør av de som fikk gruppetiltaket: eksernaliserte problemer.

Skolefravær målt i dager ved: Administrative data Oppfølging: Ved tiltakets slutt	5,97 (SD 5,79)	4,60 (SD 3,29)	32 (1 RCT)	⊕○○○ Svært lav ^{4,5,6}	Sheridan 1984 Det var ikke en statistisk signifikant forskjell i skolefravær mellom de som fikk og ikke fikk tiltaket.
Skolefravær målt i dager ved: Administrative data Oppfølging: 2 år	5,82 (SD 4,85)	6,27 (4,54)	49 (1 observasjonsstudie)	⊕○○○ Svært lav ^{1,6}	Pedro-Carroll 1999 Det var ikke en statistisk signifikant forskjell i skolefravær mellom de som fikk og ikke fikk tiltaket.
Karakterer i engelsk, matematikk, naturfag og samfunnskunnskap Oppfølging: Ved tiltakets slutt	2,63 (SD 0,82)	2,31 (SD 0,76)	32 (1 RCT)	⊕○○○ Svært lav ^{4,5,6}	Sheridan 1984 Det var ikke en statistisk signifikant forskjell i skolefravær mellom de som fikk og ikke fikk tiltaket.
Karakterer i språk og matematikk Oppfølging: Ant. ved tiltakets slutt	Endrings-skåre fra pre-til posttest: Språk: 0,3 Matematikk: 0,1	Endrings-skåre fra pre-til posttest: Språk: 0,2 Matematikk: 0,1	84 (1 RCT)	⊕⊕○○ Lav 4,5,6	Anderson 1984 Det var ikke en statistisk signifikant forskjell i karakterer mellom de som fikk og ikke fikk tiltaket: Tiltaksgruppen endret seg med 0,1 skåre mindre i språk og med 0 skåre i matematikk i forhold til sammenligningsgruppen.

1. Observasjonsstudier - allerede trukket for risiko for systematiske skjevheter
2. Resultatet ikke innbyrdes konsistent mellom studiene
3. Resultatet ikke innbyrdes konsistent mellom Pedro-Carroll 1992 og de to andre studiene
4. Uklarheter rundt generering av randomiseringssekvens
5. Uklart om allokeringen til grupper ble gjort skjult
6. Bredt konfidensintervall/få deltagere

Hva sier dokumentasjonen?

Gruppetiltak sammenlignet med intet tiltak for barn og unge i samlivsbrudd:

- Fører muligens til at barn skårer bedre på mål for angstsymptomer og opplever en bedre tilpasning til situasjonen rundt samlivsbruddet. Det er imidlertid usikkert om gruppetiltak påvirker barns selvbilde, depresjonssymptomer eller oppfatninger om og holdninger til samlivsbruddet.
- Fører muligens til at foreldre oppfatter barnas sosiale atferd, problemløsningsferdigheter og hvilke følelser de har i forbindelse med samlivsbruddet som forbedret. Det er derimot usikkert om gruppetiltak fører til at foreldrene oppfatter barnas grad av atferdsproblemer og emosjonell fungering som forbedret.
- Fører muligens til at lærere oppfatter at barna fungerer bedre på noen områder i skolesammenheng. Det er derimot usikkert om gruppetiltak fører til at lærere oppfatter barnas grad av problematferd, skolefravær og faglige prestasjoner som forbedret.

Diskusjon

Hovedfunn

Vi identifiserte 21 studier som alle testet skolebaserte forebyggende gruppetiltak for barn i samlivsbrudd. Alle studiene sammenlignet gruppetiltaket med intet tiltak. Flere studier målte samme type utfall, men forskjellige verktøy ble benyttet og det var varierende funn som var innbyrdes inkonsistente. På bakgrunn av resultattabellene oppsummerte vi at deltagelse i gruppetiltak muligens kan redusere forekomsten av angstsymptomer og føre til en forbedret tilpasning til den nye situasjonen. Derimot er det usikkert om gruppetiltak påvirker barns selvbilde, opplevelse av depresjon eller om det endrer oppfatninger og holdninger til samlivsbruddet. Når det gjelder foreldre til barn som har mottatt gruppetiltak kan de muligens oppfatte at det har skjedd en større positiv endring i barnas sosiale atferd, problemløsningsferdigheter og følelser i forbindelse med samlivsbruddet sammenlignet med foreldre til barn som ikke har fått tiltaket. Det er imidlertid usikkert om foreldrene oppfatter barnas grad av atferdsproblemer og emosjonelle fungering som forbedret. Lærerne til barn som har fått gruppetiltak sammenlignet med lærere til barn som ikke har fått samme tiltak kan muligens oppfatte det slik at barna fungerer bedre i skolesammenheng. Det er derimot usikkert om de også synes at problematferd, skolefravær og faglige prestasjoner endrer seg.

Vi fant ikke noe mønster i resultatene som kunne peke på mulige forklaringsvariable for ulike effekter da vi vurderte alle studiene med henblikk på dette. For eksempel, varighet av tiltaket, opplæring med eller uten veiledning underveis, hvilke yrkesgrupper som ledet gruppene, forløpt tid siden samlivsbruddet eller om tiltaket var eksplisitt utviklet på grunnlag av en teori. I Stolberg 1994 (38) fremmes det synspunkt at programmet som bygget på CSG, det vil si CODIP (Pedro-Carroll 1985 (29)), var mer effektivt enn det opprinnelige fordi det hadde inkludert moduler som aktiviserte barna i større grad. CODIP var det programmet som ble evaluert i flest studier (Alpert-Gillis 1989; Pedro-Carroll 1985; 1992; 1999). Men heller ikke disse studiene hadde alltid konsistente funn over tid. For eksempel var resultatene konsistente for angst og tilpasning til situasjonen rundt samlivsbruddet, men ikke konsistent for lærernes vurdering av fungering i skolesammenheng. To studier som vurderte lokale tilpasninger av CODIP (Botha 2013 (21); Drapeau 1993 (24)) ser ikke ut til å ha vært så vellykkede.

CODIP- og CDG-studiene henviste til psyko-edukative metoder, men selv om begrepsbruken kunne være noe forskjellig fra studie til studie når det gjaldt bakenforliggende teori, så virker det som om innholdet i de fleste studiene kan kalles psyko-edukative (undervisning, støtte og mestringstrening gjennom problemløsningsøvelser). På den

annen side var det begrensede beskrivelser av tiltaket, slik det vanligvis er i denne type studier. Når det dreier seg om sammensatte og komplekse tiltak, er det ikke lett å beskrive nøyaktig hva som foregår. Hvordan var for eksempel kvaliteten av relasjonen mellom gruppeledere og deltagere? Heller ikke vet vi hvor mange av barna som mottok tiltaket i henhold til intensjonen i de forskjellige studiene. Bare tre studier rapporterte dette (65 – 92 %). Vi vet derfor ikke i hvilken grad tiltaket ble gjennomført slik det var planlagt, kvaliteten av det og hvor stor 'dosen' faktisk ble. I praktisk gjennomføring kan man ofte være nødt for å gjøre endringer underveis. Et dårlig gjennomført tiltak kan gjøre at man ikke finner noen tydelige forskjeller mellom gruppene, og at tiltaket da framstår som uten dokumenterbare positive effekter. Alle slike ukjente faktorer gjør det vanskelig å identifisere hva det er som varierer fra tiltak til tiltak. Det hadde vært interessant om alle studier også hadde gjort prosessevalueringer underveis, slik at man kunne forstå mer av funnene.

Generelt sett var det dessuten få deltagere i hver gruppe i disse studiene, så manglende tydelige forskjeller i effekter kan også skyldes at det var for få til å kunne oppdage eventuelle forskjeller. Også hva man har valgt å måle og måten utfallene er målt på har betydning for resultatene. Har man valgt riktige indikatorer for det man har forsøkt å påvirke og er verktøyene adekvate? I dette tilfellet benyttet de fleste studiene validerte verktøy. Fagområdet er preget av begrep som er diffuse og lite entydige og forskjellige måleverktøy kan måle begreper som sklir over i hverandre. Alle utfall, bortsett fra skolefravær og karakterer, var naturlig nok selvrapporterte og tiltakene var vanskelige å blinde. Dermed kan rapporteringen være påvirket av kunnskapen om gruppetilhørighet. På den annen side skulle dette i så fall ha ført til en overestimert til fordel for tiltaksgruppen også for flere andre utfall, men det ser ikke ut til å ha vært tilfelle.

De fleste av studiene var fra USA og fra 1980- og 90-tallet. Vi anser likevel at resultatene kan generaliseres og har ikke trukket noe for dette i GRADE. Selv om skilsmisse nå er et enda vanligere fenomen i samfunnet enn det var for 30 år siden, innebærer det allikevel en dramatisk endring for den enkelte som vil være ganske lik på tvers av tidsforløpet: Én av foreldrene som blir fraværende i dagliglivet, reduksjon av økonomiske ressurser, kanskje flytting eller delt bosted, bytte av skole og tap av kamerater. Hvis det er slik at barn trives med stabilitet og faste rutiner, kan mange endringer over kort tid føre til en økning i risikoen for at barnet får problemer (40). Vi anser også studiene som relevante på tvers av hvilke yrkesgrupper som var gruppeledere. Ingen av gruppetiltakene var ledet av skolehelsesøstre men av psykologer, skolerådgivere og/eller sosionomer. Vi tenker at gitt manualer og opplæring som det var i disse studiene, kan man også benytte en yrkesgruppe som ofte vil kjenne barna over tid fra andre skolehelsetjenester.

Kvaliteten på dokumentasjonen av forskningsresultatene

Dokumentasjonen er preget av studier med få deltagere, uklar eller høy risiko for systematiske skjevheter i resultatene, og varierende funn studiene imellom. Den samlede dokumentasjonen er også preget av stor variasjon i hvilke utfall som er målt og i valgte

måleverktøy. Vi fant etter en helhetlig vurdering at vi kunne trekke konklusjoner bare for noen utfall. Når resultatene er inkonsistente og dokumentasjonen vurderes som lav eller svært lav blir det vanskelig å si noe sikkert. Det er da bare videre forskning som kan gi sikrere svar.

Styrker og svakheter

I denne systematiske oversikten har vi fulgt Kunnskapscenterets metodebok for hvordan vi besvarer spørsmål om et tiltaks effekt. Det betyr for eksempel at vi oppsummerte forskningslitteratur av en viss kvalitet og at det ikke inngikk i vårt mandat å kartlegge hvilke erfaringer som kan ha vært gjort forskjellige steder i forbindelse med implementeringer av gruppetiltak. Vi søkte systematisk i flere forskningsdatabaser etter all litteratur som omhandlet temaet for oversikten. Vi begrenset ikke søket verken for tidsperiode eller språk. Heller ikke begrenset vi til noen spesiell yrkesgruppe, så når vi ikke fant studier der skolehelsesøstre ledet tiltaket, betyr det at det ikke er gjort studier med denne yrkesgruppen som gruppeledere.

Alle faser – valg av referanser, inklusjons- og eksklusjonsbeslutninger, vurderinger av validiteten av resultater og av kvaliteten av dokumentasjonen - ble kvalitetssikret ved å benytte to personer. Vi kan imidlertid ha gått glipp av studier (se for eksempel tabell 2, i vedlegg 3), fordi vi ikke prioriterte å innhente dem og derfor ikke fikk vurdert dem for inklusjon eller eksklusjon. Heller ikke et konferanseforedrag av en randomisert kontrollert studie innhentet vi på grunn av praktiske hensyn (kunne bare leveres i mikro-fiche-format: Howard 1990, tabell 1 i vedlegg 3).

En systematisk oversikt kan være godt gjennomført men allikevel ha et så begrenset resultat at problemstillingen ikke kan besvares fullt ut. Det er de studiene den identifiserer – og hvor godt de er gjennomført - som bestemmer i hvilken grad problemstillingen kan besvares.

Overensstemmelse med andre oversikter

Vi identifiserte seks tidligere oversikter over samme tema, den siste fra 2009 (41-46). Den som hadde flest overlappende studier med vår systematiske oversikt, var en oversikt fra 2003 (43). Den hadde inkludert 12 av våre 18 inkluderte studier fra samme tidsperiode. Vi identifiserte ikke flere primærstudier fra disse oversiktene. Deres konklusjoner var sammenlignbare, det vil si noen positive funn som ble betegnet som 'modest', men for øvrig varierende resultater.

Oversikten fra 2003 (43) stilte interessante tilleggsspørsmål til spørsmålet om effekt. For eksempel om én aldersgruppe kunne ha bedre utbytte enn andre, om varigheten av

tiltaket, tid siden samlivsbruddet eller gruppestørrelse hadde betydning. De undersøkte også om det kunne være noen forskjell mellom CODIP og de andre programmene i generell effekt. Til sammen var det 23 studier i analysene. Forfatterne beregnet en gjennomsnittlig standardisert effektstørrelse på grunnlag av alle utfallene fra hver studie som de så la inn i en meta-analyse. De rapporterer en gjennomsnittlige effektstørrelse på 0,43 (range 0,00 – 1,38). De mente videre at det var best resultater når tiltaket ble gitt de første to årene etter samlivsbruddet, for barn i alderen 9-12 år, med ikke mer enn 10 møter og av en varighet på 60-75 minutter. I følge forfatterne var det en 'tendens' til at grupper av medium størrelse (7-9) var mer effektive enn små grupper (det vil si ikke statistisk signifikant forskjell). Analysene ga ingen holdepunkter for store forskjeller mellom CODIP-programmet og de andre programmene når det gjaldt effekt (henholdsvis $d=0,41$ versus $0,44$, $p=0,25$). Alle disse tallene er imidlertid usikre fordi oversikten ikke har alle 'våre' studier pluss at de også inkluderer studier der sammenligningsgruppen var barn fra intakte familier. De inkluderte også en studie som vi ekskluderte (47) fordi populasjonen var mødrene og ikke barna.

Resultatenes betydning for praksis

For å kunne tilby kunnskapsbaserte omsorgstjenester bør forskningsbasert kunnskap integreres med erfaringskunnskap hos fagpersoner og brukere samt konteksten.

Å jobbe kunnskapsbasert vil dermed si at man bruker:

- **forskningsbasert kunnskap** der man systematisk innhenter forskning og kritisk vurderer funnene
- **erfaringsbasert kunnskap hos fagfolk**, som kan være ferdigheter og vurderingsevne, kommunikasjon og relasjoner utviklet i praksis
- **brukerkunnskap og brukervedvirkning**, som kan være kunnskap, erfaringer, verdier, ønsker og behov hos brukere, pasienter eller pårørende

Disse tre elementene vurderes så i en **kontekst**. Konteksten er det miljøet eller den settingen som man skal utøve kunnskapsbasert praksis i. Her kan geografisk beliggenhet, tilgjengelige ressurser, lovverk og retningslinjer spille inn på beslutningen. Funnene fra denne systematiske oversikten må derfor ses i en sammenheng med den erfaringsbaserte kunnskapen, brukerkunnskapen og konteksten før en beslutning tas.

I og med at det var varierende funn mellom studiene for effekter av gruppetiltak for barn i samlivsbrudd, også mellom de studiene som testet samme program, tilsier dette at gruppetiltak som skal benyttes i Norge, bør evalueres. Det burde her være mulig å bruke et solid forskningsdesign og å velge de standardiserte og anerkjente måleverktøyene som har vært oftest benyttet i studier med samme problemstilling.

Konklusjon

Barn i samlivsbrudd som deltar i forebyggende gruppetiltak sammenlignet med intet tiltak opplever muligens færre angstsymptomer og en forbedret tilpasning til situasjonen rundt samlivsbruddet. Det er imidlertid usikkert om gruppetiltak påvirker barns selvbilde, forekomst av depresjonssymptomer eller om det endrer oppfatninger og holdninger til samlivsbruddet. Gruppetiltak kan muligens føre til at foreldrene oppfatter barnas sosiale atferd, problemløsningsferdigheter og hvilke følelser de har i forbindelse med samlivsbruddet som forbedret. Det er imidlertid usikkert om det fører til at foreldre oppfatter barnas grad av atferdsproblemer og emosjonell fungering som forbedret. Lærere kan muligens synes at barna fungerer bedre på noen områder i skolesammenheng. Derimot er det usikkert om gruppetiltak påvirker skolefravær eller om det etter lærernes oppfatning påvirker barnas problematferd og faglige prestasjoner.

Referanser

1. SSB
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=Bar nSkilsmis&KortNavnWeb=ekteskap&PLanguage=0&checked=true>
(29.10.2015).
2. Nilsen W, Skipstein A, Gustavson K. Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: konsekvenser for barn og unge. Rapport 2012:2. Oslo: Folkehelseinstituttet, 2012. ISBN 978-82-8082-499-8. ISSN 1503-1403.
3. Amato PR, Keith B. Parental Divorce and the Well-Being of Children: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin* 1991;110:26-46.
4. Kelly JB. Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: a decade review of research. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2000;39:963-73.
5. Rød PA, Ekeland T, Thuen F. Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for Norsk psykologforening* 2008;45:555-562.
6. Amato PR. Children of Divorce in the 1990s: An Update of the Amato and Keith (1991) Meta-Analysis. *Journal of Family Psychology* 2001;15:355-370.
7. Rich BW, Molloy P, Hart B, Ginsberg S, Mulvey T. Conducting a Children's Divorce Group: One Approach. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing* 2007;20:163-175.
8. Hetherington EM, Bridges M, Insabella GM. What Matters? What Does Not?: five perspectives on the association between marital transitions and children's adjustment. *American Psychologist* 1998;53:167-184.
9. Forebygging.no: PIS – Plan for implementering av samtalegrupper for skilsmissebarn i skolen. <http://www.forebygging.no/Rapporter-og-undersokelser/Evalueringertiltaksvurderinger/Konkrete-tiltak-og-programmer/Andre-registrerte-tiltak/Tiltak-i-skolen/PIS---Plan-for-Implementering-av-Samtalegrupper-for-skilsmissebarn-i-skolen/> (15.10.2015).
10. Egge H, Glavin K. Hvorfor det hjelper ungdom å delta i skilsmissegrupper. *Sykepleien Forskning* 2014;9. doi: 10.4220/sykepleienf.2014.0173.
<http://sykepleien.no/forskning/2014/12/hvorfor-det-hjelper-ungdom-delta-i-skilsmissegrupper> (22.10.2015).
11. Ungsinn
<http://ungsinn.uit.no> (2.11.2015).

12. Cochrane Effective Practice and Organisation of Care Group. EPOC Author Resources: Suggested risk of bias criteria for EPOC reviews.
<http://epoc.cochrane.org/sites/epoc.cochrane.org/files/uploads/14%20Suggested%20risk%20of%20bias%20criteria%20for%20EPOC%20reviews%202013%2008%2012.pdf> (09.02.2014).
13. DeLucia-Waack JL, Gellman RA. The Efficacy of Using Music in Children of Divorce Groups: Impact on Anxiety, Depression, and Irrational Beliefs About Divorce. *Group Dynamics* 2007;11(4):272-282.
14. Hett GG, Rose CD. Counselling Children of Divorce: A Divorce Lifeline Program. *Canadian Journal of Counselling* 1991;25(1):28-49.
15. Roseby V, Deutsch R. Children of separation and divorce: Effects of a social role-taking group intervention on fourth and fifth graders. *J Clin Child Psychol* 1985;14(1):55-60.
16. Boring JL, Sandler IN, Horan JJ. Children of divorce-coping with divorce: a randomized control trial of an online prevention program for youth experiencing parental divorce. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 2015;83:999-1005.
17. Abel EM, Chung-Canine U, Broussard K. A Quasi-Experimental Evaluation of a School-Based Intervention for Children Experiencing Family Disruption. *Journal of Evidence-Based Social Work* 2013;10(2):136-144.
18. Alpert-Gillis LJ, Pedro-Carroll JL, Cowen EL. The Children of Divorce Intervention Program: Development, Implementation, and Evaluation of a Program for Young Urban Children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1989;57:583-587.
19. Anderson, Ronald F.; Kinney, Judith; Gerler, Edwin R. The effects of divorce groups on children's classroom behavior and attitudes toward divorce. *Elementary School Guidance & Counseling*, Vol 19(1), Oct 1984, 70-76.
20. Bornstein MT, Bornstein PH, Walters HA. Children of divorce: Empirical evaluation of a group-treatment program. *J Clin Child Psychol* 1988;17(3):248-254.
21. Botha CJ, Wild LG. Evaluation of a school-based intervention programme for South African children of divorce. *Journal of Child and Adolescent Mental Health* 2013;25:81-91.
22. Burke DM, Van de Streek L. Children of divorce: An application of Hammond's group counseling for children. *Elementary School Guidance & Counseling* 1989;24(2):112-118.
23. Crosbie-Burnett M, Newcomer LL. Group-counseling children of divorce: the effects of a multimodal intervention. *Journal of Divorce* 1990;13(3):69-78.
24. Drapeau S, Mireault G, Fafard A, Cloutier R. Evaluation of a program for children whose parents are separated: The Entramis program. *Apprentissage et Socialisation* 1993;16(1-2):65-77.

25. Freeman R. Children in families experiencing separation and divorce: an investigation of the effects of brief intervention. Summary of the research. Toronto: Family Service Association of metropolitan Toronto, 1984. 41 p.
26. Gwynn CA, Brantley HT. Effects of a Divorce Group Intervention for Elementary School Children. *Psychol Sch* 1987;24(2):161-164.
27. Karami S, Ghasemzadeh A, Saadat M, Mazaheri E, Zandipour T. Effects of group counseling with cognitive-behavioral approach on reducing divorce children's depression. *Procedia, Social and Behavioral Sciences* 2012. p. 77-81.
28. Omizo MM, Omizo SA. Group Counseling with Children of Divorce: New Findings. *Elementary School Guidance and Counseling* 1987;22(1):46-52.
29. Pedro-Carroll JL, Cowen EL. The children of divorce intervention program: An investigation of the efficacy of a school-based prevention program. *J Consult Clin Psychol* 1985. p. 603-611.
30. Pedro Carroll JL, Alpert-Gillis LJ, Cowen EL. An evaluation of the efficacy of a preventive intervention for 4th-6th grade urban children of divorce. *J Prim Prev* 1992;13(2):115-130.
31. Pedro-Carroll JL, Alpert-Gillis LJ. Preventive interventions for children of divorce: A developmental model for 5 and 6 year old children. *J Prim Prev* 1997;18(1):5-23.
32. Pedro-Carroll JL, Sutton SE, Wyman PA. A two-year follow-up evaluation of a preventive intervention for young children of divorce. *School Psych Rev* 1999;28(3):467-476.
33. Pelleboer-Gunnink HA, Van der Valk IE, Branje SJ, Van Doorn MD, Dekovic M. Effectiveness and moderators of the preventive intervention kids in divorce situations: A randomized controlled trial. *J Fam Psychol* 2015;29(5):799-805.
34. Sanders DR, Riestter AE. School-based counseling groups for children of divorce: Effects on the self-concepts of 5th grade children. *Journal of Child & Adolescent Group Therapy* 1996;6(1):27-43.
35. Sheridan JT, Baker SB, de Lissovoy V. Structured group counseling and explicit bibliotherapy as in-school strategies for preventing problems in youth of changing families. *School Counselor* 1984;32(2):134-141.
36. Skitka LJ, Frazier M. Ameliorating the effects of parental divorce: Do small group interventions work? *Journal of Divorce & Remarriage* 1995;24(3-4):159-179.
37. Stolberg AL, Garrison KM. Evaluating a primary prevention program for children of divorce. *Am J Community Psychol* 1985. P. 111-124.
38. Stolberg AL, Mahler J. Enhancing Treatment Gains in a School-Based Intervention for Children of Divorce through Skill Training, Parental Involvement, and Transfer Procedures. 1994.
39. Stolberg AL, Maher JL. Protecting children from the consequences of divorce. *Prevention in Human Services* 1990;7:161-175.
40. Yauman BE. School-based group counseling for children of divorce: a review of the literature. *Elementary School guidance & counseling* 1991;26:130-138.

41. Amato PR, Kane JB, James S. Reconsidering the 'Good Divorce'. *Fam Relat* 2011;60:511-524.
42. Grych J, Fincham FD. Interventions for children of divorce: toward greater integration of research and action. *Psychological Bulletin* 1992;111:434-454.
43. Rose SR A review of effectiveness of group work with children of divorce. *Social Work with Groups* 2009;32:222-229.
44. Stathakos P, Roehrle B. The effectiveness of intervention programmes for children of divorce: a meta-analysis. *International Journal of Mental health promotion* 2003;5:31-37. Vet ikke hvor mye denne er å stole på, skulle gjerne ha snakket om hvordan behandle denne. Den har interessante problemstillinger. Den ligger på fellesområdet under 1062 og artikler tidlig identifisert.
45. Administrative Office of the Courts. Programs for children of separating parents: literature review and directions for future research. *CFCC Research Update*. 2004.
46. Lee CM, Picard M, Blain MD. A methodological and substantive review of intervention outcome studies for families undergoing divorce. *Journal of Family Psychology* 1994;8:3-15.
47. Wolchik SA, West SG, Sandler IN, Tein J, Coatsworth D, Lengua L, Weiss L, Anderson ER, Greene SM, Griffin WA. An Experimental Evaluation of Theory-Based Mother and Mother-Child Programs for Children of Divorce. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 2000; 68:843-856.

Vedlegg 1

Søkestrategi

Database: Web of Science Core Collection

Dato for søk: 29.10.15

- # 13 0 #11 AND #10
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 12 [3.240](#) #11 AND #9 AND #6 AND #1
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 11 [10.736.062](#) TS=((random* OR control* OR "pretest" OR "pre test" OR "posttest" OR "post test" OR experi-
ment* OR "trial" OR "effect" OR "impact" OR intervention* OR "repeated measures" OR "repeated
measurements" OR "repeated measurement"))
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 10 [2](#) TOPIC: ("codip")
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 9 [14.213.098](#) #8 OR #7
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 8 0 TS(("Directed Discussion Method" or "nondirected Discussion Method"))
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 7 [14.213.098](#) TS((((playing or resilience or "training" or process* or thinking* or meeting* or peer* or dy-
namic* or interaction* or "living" or "structure" or "psychology" or instruction* or discussion* or
counsel* or support* or "Self Directed" or participat* or prevent* or "health promotion" or edu-
cati* or "life skills" or program* or guid* or intervention* or group*)))
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 6 [21.927](#) #5 OR #4 OR #3 OR #2
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 5 [3](#) TOPIC: (((("father" or "mother") NEAR/2 ("moving out" or "moved out"))))
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 4 [1.585](#) TOPIC: (((("marital" NEAR/4 (disruption* or separat* or dissolution*)))
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 3 [10.525](#) TOPIC: (((("parents" or "parental" or adult* or "couple" or "couples" or cohabit* or "unmarried"
or "premarital" or "living together" or "marital" or "family" or "families") NEAR/3 ("breaking up"
or "broken up" or "splitting" or separat* or disrupt* or dissolut* or ((end* or terminat*) NEAR/2
relationship*))))
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 2 [13.105](#) TOPIC: (divorce*)
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years
- # 1 [2.093.528](#) TS=(child* or adolescen* or preadolescen* or "boy" or "boys" or "girl" or "girls" or "kid" or "kids"
or juvenil* or "under age" or "underage" or teenager* or "teen" or "teens" or minor* or pubescen*
or "young people" or "young person" or "young persons" or youth* or youngster* or student*)
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI Timespan=All years

Database: Ovid MEDLINE(R) In-Process & Other Non-Indexed Citations, Ovid MEDLINE(R) Daily, Ovid MEDLINE(R) and Ovid OLDMEDLINE(R) 1946 to Present
Dato for søk: 29.10.15

#	Searches	Results
1	Child/ or Adolescent/ or Students/	2404348
2	(child* or adolescen* or preadolescent* or boy\$1 or girl\$1 or kid\$1 or juvenil* or under?age* or teenager* or teen\$1 or minor* or pubescen* or young people or young person* or youth\$1 or youngster* or student?).tw.	1737837
3	((("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty) adj year? old) or (age? adj2 ("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty))).tw.	514660
4	or/1-3	3393956
5	Divorce/	4260
6	(divorce or divorced).tw.	6934
7	((parents or parental or adult? or couple or couples or cohabitat* or unmarried or premarital or living together or marital or family or families) adj4 ("breaking up" or "broken up" or splitting or separat* or disrupt* or dissolut* or ((end* or terminat*) adj2 relationship*))).tw.	7427
8	((father or mother) adj2 ("moving out" or "moved out")).tw.	1
9	or/5-8	15396
10	Role Playing/ or Group Processes/ or Group Structure/ or Peer Group/ or Self-Help Groups/	37329
11	Health Education/ or exp Teaching Materials/ or Child Guidance/ or Counseling/ or directive counseling/ or teaching/	221505
12	(resilience or training or process* or thinking? or meeting? or peer? or dynamic? or interaction? or living or structure or psychology or instruction? or discussion? or counsel* or support* or "Self Directed" or intervention* or participat* or prevent* or "health promotion" or educati* or "life skills" or program? or guid* or playing or group?).tw.	8415024
13	("Directed Discussion Method" or "nondirected Discussion Method").tw.	0
14	pc.fs.	1105636
15	or/10-14	9033857
16	codip.ti,ab.	3
17	clinical trial.mp.	622187
18	comparative study.pt.	1746678
19	random.mp.	1010676
20	randomized controlled trial.pt.	415041
21	controlled clinical trial.pt.	91985
22	multicenter study.pt.	198081
23	pragmatic clinical trial.pt.	223
24	(pre-post or "pre test\$" or pretest\$ or posttest\$ or "post test\$" or (pre adj5 post)).ti,ab.	76914
25	("quasi-experiment\$" or quasiexperiment\$ or "quasi random\$" or quasirandom\$ or "quasi control\$" or quasicontrol\$ or ((quasi\$ or experimental) adj3 (method\$ or study or trial or design\$ or controlled))).ti,ab,hw.	116207
26	(effect or impact or trial or intervention).ti.	1082733
27	repeated measure*.ti,ab.	31003
28	((before adj5 after) or control group*).ti,ab.	594350
29	(pretest-posttest study or pretesting or pre-post tests or quasi experimental design or quasi experimental study or quasi experimental study design or repeated measurement or repeated measurements or repeated measures).kw.	135
30	Controlled Before-After Studies/	68
31	Non-Randomized Controlled Trials as Topic/	30
32	or/17-31	4143108
33	4 and 9 and 15 and 32	1543
34	16 and 32	3

35	33 or 34	1543
----	----------	------

Database: Embase 1974 to 2015 October 28

Dato for søk: 29.10.15

#	Searches	Results
1	child/ or juvenile/ or boy/ or girl/ or school child/ or adolescent/ or student/ or elementary student/ or high school student/ or middle school student/	2292790
2	(child* or adolescen* or preadolescent* or boy\$1 or girl\$1 or kid\$1 or juvenil* or under?age* or teenager* or teen\$1 or minor* or pubescen* or young people or young person* or youth\$1 or youngster* or student?).tw.	2155073
3	((("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty) adj year? old) or (age? adj2 ("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty))).tw.	704128
4	or/1-3	3583028
5	Divorce/	6571
6	(divorce or divorced).tw.	8232
7	((parents or parental or adult? or couple or couples or cohabit* or unmarried or premarital or living together or marital or family or families) adj4 ("breaking up" or "broken up" or splitting or separat* or disrupt* or dissolut* or ((end* or terminat*) adj2 relationship*))).tw.	9044
8	((father or mother) adj2 ("moving out" or "moved out")).tw.	1
9	or/5-8	18944
10	health education/ or school health education/ or teaching/ or counseling/ or directive counseling/ or education program/ or skill/	274675
11	group dynamics/ or group process/ or group psychology/ or group structure/ or peer group/ or Role Playing/ or family counseling/ or Support Groups/	52226
12	(resilience or training or process* or thinking? or meeting? or peer? or dynamic? or interaction? or living or structure or psychology or instruction? or discussion? or counsel* or support* or "Self Directed" or intervention* or participat* or prevent* or "health promotion" or educati* or "life skills" or program? or guid* or playing or group?).tw.	10283570
13	("Directed Discussion Method" or "nondirected Discussion Method").tw.	0
14	pc.fs.	1030373
15	or/10-14	10862992
16	codip.ti,ab.	6
17	random:.tw.	1034449
18	clinical trial:.mp.	1180470
19	exp health care quality/	2225954
20	Randomized controlled trial/	389498
21	Quasi Experimental Study/	2639
22	Pretest Posttest Control Group Design/	250
23	Experimental Design/	11728
24	Multicenter Study/	129020
25	comparative study/	695488
26	(effect or impact or trial or intervention).ti.	1310356
27	(pre-post or "pre test*" or pretest* or posttest* or "post test*" or (pre adj5 post)).ti,ab.	120744
28	("quasi-experiment*" or quasiexperiment* or "quasi random*" or quasirandom* or "quasi control*" or quasicontrol* or ((quasi* or experimental) adj3 (method* or study or trial or design* or controlled))).ti,ab,hw.	220729
29	repeated measure*.ti,ab.	41095
30	((before adj5 after) or control group*).ti,ab.	794874
31	(pretest-posttest study or pretesting or pre-post tests or quasi experimental design or quasi experimental study or quasi experimental study design or repeated measurement or repeated measurements or repeated measures).kw.	635
32	or/17-31	5882637

33	4 and 9 and 15 and 32	1943
34	16 and 32	6
35	33 or 34	1943

Database: **PsycINFO** 1806 to October Week 3 2015

Dato for søk: 29.10.15

#	Searches	Results
1	Students/ or High School Students/ or Elementary School Students/ or Middle School Students/ or Junior High School Students/	91382
2	(child* or adolescen* or preadolescent* or boy\$1 or girl\$1 or kid\$1 or juvenil* or under?age* or teenager* or teen\$1 or minor* or pubescen* or young people or young person* or youth\$1 or youngster* or student?).tw.	1200018
3	((("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty) adj year? old) or (age? adj2 ("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty))).tw.	224654
4	or/1-3	1292334
5	Divorce/ or Marital Separation/ or Divorced Persons/ or Relationship Termination/	9427
6	(divorce or divorced).tw.	15935
7	((parents or parental or adult? or couple or couples or cohabitat* or unmarried or premarital or living together or marital or family or families) adj4 ("breaking up" or "broken up" or splitting or separat* or disrupt* or dissolut* or ((end* or terminat*) adj2 relationship*))).tw.	9320
8	((father or mother) adj2 ("moving out" or "moved out")).tw.	3
9	or/5-8	24155
10	exp Education/ or child guidance/ or counseling/ or educational counseling/ or school counseling/ or educational programs/ or Educational Program Evaluation/ or Educational Program Planning/ or school based intervention/ or after school programs/ or Teaching/ or Teaching Methods/	316323
11	Directed Discussion Method/ or Group Instruction/ or Nondirected Discussion Method/ or Group Counseling/ or Group Dynamics/ or Group Discussion/ or Role Playing/ or Group Structure/ or Support Groups/ or Group Intervention/ or Group Participation/	34633
12	(resilience or training or process* or thinking? or meeting? or peer? or dynamic? or interaction? or living or structure or psychology or instruction? or discussion? or counsel* or support* or "Self Directed" or intervention* or participat* or prevent* or "health promotion" or educati* or "life skills" or program? or guid* or playing or group?).tw.	2610872
13	("Directed Discussion Method" or "nondirected Discussion Method").tw.	0
14	or/10-13	2636401
15	codip.tw.	12
16	4 and 9 and 14	11294
17	limit 15 to "therapy (best balance of sensitivity and specificity)"	2
18	limit 16 to "therapy (best balance of sensitivity and specificity)"	942
19	17 or 18	942
20	17 or 18	942

Database: **Cinahl**

Dato for søk: 29.10.15

#	Query	Results
S33	S4 AND S10 AND S15 AND S31 Limiters - Exclude MEDLINE records	321
S32	S4 AND S10 AND S15 AND S31	872
S31	S17 OR S18 OR S19 OR S20 OR S21 OR S22 OR S23 OR S24 OR S25 OR S26 OR S27 OR S28 OR S29 OR S30	1,293,582

S30	TI (effect* or impact* or intervention* or before N5 after or pre N5 post or ((pretest or "pre test") and (posttest or "post test")) or quasiexperiment* or quasi W0 experiment* or evaluat* or repeated W0 measur*) OR AB (effect* or impact* or intervention* or before N5 after or pre N5 post or ((pretest or "pre test") and (posttest or "post test")) or quasiexperiment* or quasi W0 experiment* or evaluat* or repeated W0 measur*)	727,622
S29	TI (randomis* or randomiz* or randomly) OR AB (randomis* or randomiz* or randomly)	110,776
S28	(MH "Health Services Research+") OR (MH "Comparative Studies")	86,439
S27	(MH "Multicenter Studies")	10,122
S26	(MH "Quasi-Experimental Studies+")	8,230
S25	(MH "Pretest-Posttest Design+")	26,105
S24	(MH "Experimental Studies+")	165,916
S23	(MH "Nonrandomized Trials")	164
S22	(MH "Intervention Trials")	5,841
S21	(MH "Clinical Trials+")	132,386
S20	(MH "Randomized Controlled Trials")	24,619
S19	PT research	988,239
S18	PT clinical trial	52,693
S17	PT randomized controlled trial	30,252
S16	TI codip OR AB codip	0
S15	S11 OR S12 OR S13 OR S14	1,089,828
S14	TI ("Directed Discussion Method" or "nondirected Discussion Method") OR AB ("Directed Discussion Method*" or "nondirected Discussion Method*")	0
S13	TI (((resilience or training or process* or thinking# or meeting# or peer# or dynamic# or interaction# or living or structure or psychology or instruction# or discussion# or counsel* or support* or "Self Directed" or intervention* or participat* or prevent* or "health promotion" or educati* or "life skills" or program# or guid* or playing or group#) OR AB (((resilience or training or process* or thinking# or meeting# or peer# or dynamic# or interaction# or living or structure or psychology or instruction# or discussion# or counsel* or support* or "Self Directed" or intervention* or participat* or prevent* or "health promotion" or educati* or "life skills" or program# or guid* or playing or group#))	1,037,813
S12	(MH "Group Processes") OR (MH "Peer Group") OR ("Support Groups") OR (MH "Role Playing")	18,085
S11	(MH "Counseling") OR (MH "Anticipatory Guidance") OR (MH "Health Education") OR (MH "Teaching Materials+") OR (MH "Teaching") OR (MH "Teaching Methods")	119,689
S10	S5 OR S6 OR S7 OR S8 OR S9	2,526
S9	TI ((divorce or dicorced)) OR AB ((divorce or dicorced)	848
S8	TI (((father or mother) N1 ("moving out" or "moved out"))) OR AB (((father or mother) N1 ("moving out" or "moved out")))	0
S7	TI ((marital N3 (disruption# or separat* or dissolution#))) OR AB ((marital N3 (disruption# or separat* or dissolution#)))	119
S6	TI (((parents or parental or adult# or couple or couples or cohabitat* or unmarried or premarital or "living together" or marital or family or families) N2 ("breaking up" or "broken up" or splitting or separat* or disrupt* or dissolut* or ((end* or terminat*) N1 relationship*))) OR AB (((parents or parental or adult# or couple or couples or cohabitat* or unmarried or premarital or "living together" or marital or family or families) N2 ("breaking up" or "broken up" or splitting or separat* or disrupt* or dissolut* or ((end* or terminat*) N1 relationship*)))	1,185
S5	(MH "Divorce")	1,128
S4	S1 OR S2 OR S3	526,193
S3	TI ((child* or adolescen* or preadolescent* or boy# or girl# or kid# or juvenil* or underage* or under age* or teenager* or teen# or minor* or pubescen* or young people or young person* or youth# or	344,249

youngster* or student#)) OR AB ((child* or adolescen* or preadolescent* or boy# or girl# or kid# or juvenil* or underage* or under age* or teenager* or teen# or minor* or pubescen* or young people or young person* or youth# or youngster* or student#))

S2	<p>TI ((((("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty) W0 year? old) or (age? N1 ("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty)))) OR AB ((((("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty) W0 year? old) or (age? N1 ("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty))))</p>	38,207
S1	<p>(MH "Child") OR (MH "Adolescence") OR (MH "Students") OR (MH "Students, High School") OR (MH "Students, Middle School")</p>	352,264

Database: Cochrane Central Register of Controlled Trials (Central)

Dato for søk: 29.10.15

- #1 MeSH descriptor: [Child] this term only
- #2 MeSH descriptor: [Adolescent] this term only
- #3 MeSH descriptor: [Students] this term only
- #4 (child* or adolescen* or preadolescent* or boy or boys or girl or girls or kid or kids or juvenil* or under age* or underage* or teenager* or teen or teens or minor* or pubescen* or young people or young person* or youth or youths or youngster* or student or students)
- #5 (((("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty) next (year or years) next old) or ((age or aged) near/2 ("5" or "6" or "7" or "8" or "9" or "10" or "11" or "12" or "13" or "14" or "15" or "16" or "17" or "18" or "19" or "20" or five or six or seven or eight or nine or ten or eleven or twelve or thirteen or fourteen or fifteen or sixteen or seventeen or eighteen or nineteen or twenty)))
- #6 #1 or #2 or #3 or #4 or #5
- #7 MeSH descriptor: [Divorce] this term only
- #8 (divorce or divorced)
- #9 ((parents or parental or adult or adults or couple or couples or cohabit* or unmarried or premarital or "living together" or marital or family or families) near/4 ("breaking up" or "broken up" or splitting or separat* or disrupt* or dissolut* or ((end* or terminat*) near/2 relationship*))
- #10 ((father or mother) near/2 ("moving out" or "moved out"))
- #11 #7 or #8 or #9 or #10
- #12 MeSH descriptor: [Role Playing] this term only
- #13 MeSH descriptor: [Group Processes] this term only
- #14 MeSH descriptor: [Group Structure] this term only
- #15 MeSH descriptor: [Peer Group] this term only
- #16 MeSH descriptor: [Self-Help Groups] this term only
- #17 MeSH descriptor: [Health Education] this term only
- #18 MeSH descriptor: [Teaching Materials] explode all trees
- #19 MeSH descriptor: [Child Guidance] this term only
- #20 MeSH descriptor: [Counseling] this term only
- #21 MeSH descriptor: [Directive Counseling] this term only
- #22 MeSH descriptor: [Teaching] this term only
- #23 (resilience or training or process* or thinking or thinkings or meeting or meetings or peer or peers or dynamic or dynamics or interaction or interactions or living or structure or psychology or instruction or instructions or discussion or discussions or counsel* or support* or "Self Directed" or participat* or prevent* or "health promotion" or educati* or "life skills" or program or programs or guid* or intervention or interventions or group or groups or playing)
- #24 #12 or #13 or #14 or #15 or #16 or #17 or #18 or #19 or #20 or #21 or #22 or #23
- #25 #6 and #11 and #24 in Trials : 342

Database: ERIC via ProQuest

Dato for søk: 29.10.15

Set#	Searched for	Databases	Results
S26	((SU.EXACT("Children") OR ((child* OR adolescen* OR preadolescent* OR boy OR boys OR girl OR girls OR kid OR kids OR juvenil* OR under age* OR underage* OR teenager* OR teen OR teens OR minor* OR pubescen* OR young people OR young person* OR youth OR youths OR youngster* OR student OR students) OR (((("5" OR "6" OR "7" OR "8" OR "9" OR "10" OR "11" OR "12" OR "13" OR "14" OR "15" OR "16" OR "17" OR "18" OR "19" OR "20" OR five OR six OR seven OR eight OR nine OR ten OR eleven OR twelve OR thirteen OR fourteen OR fifteen OR sixteen OR seventeen OR eighteen OR nineteen OR twenty) next (year OR years) next old) OR ((age OR aged) NEAR/2 ("5" OR "6" OR "7" OR "8" OR "9" OR "10" OR "11" OR "12" OR "13" OR	ERIC	1586°

	<p>"14" OR "15" OR "16" OR "17" OR "18" OR "19" OR "20" OR five OR six OR seven OR eight OR nine OR ten OR eleven OR twelve OR thirteen OR fourteen OR fifteen OR sixteen OR seventeen OR eighteen OR nineteen OR twenty)))) OR SU.EXACT("Adolescents") OR SU.EXACT("Students")) AND (SU.EXACT("Divorce") OR (divorce OR divorced) OR ((parents OR parental OR adult OR adults OR couple OR couples OR cohabitat* OR unmarried OR premarital OR "living together" OR marital OR family OR families) NEAR/4 ("breaking up" OR "broken up" OR splitting OR separat* OR disrupt* OR dissolut* OR ((end* OR terminat*) NEAR/2 relationship*))) OR ((father OR mother) NEAR/2 ("moving out" OR "moved out"))) AND (SU.EXACT("Role Playing") OR SU.EXACT("Group Dynamics") OR SU.EXACT("Group Structure") OR SU.EXACT("Peer Groups") OR SU.EXACT("Health Education") OR SU.EXACT("Instructional Materials") OR SU.EXACT("Counseling") OR SU.EXACT("Teaching") OR (resilience OR training OR process* OR thinking OR thinkings OR meeting OR meetings OR peer OR peers OR dynamic OR dynamics OR interaction OR interactions OR living OR structure OR psychology OR instruction OR instructions OR discussion OR discussions OR counsel* OR support* OR "Self Directed" OR participat* OR prevent* OR "health promotion" OR educati* OR "life skills" OR program OR programs OR guid* OR intervention OR interventions OR group OR groups OR playing))) AND (SU.EXACT("Comparative Analysis") OR SU.EXACT("Control Groups") OR SU.EXACT("Quasiexperimental Design") OR SU.EXACT("Pretests Posttests") OR (random* OR control* OR "pretest" OR "pre test" OR "posttest" OR "post test" OR experiment* OR "trial" OR "effect" OR "impact" OR intervention* OR "repeated measures" OR "repeated measurements" OR "repeated measurement"))</p>		
--	--	--	--

Database: Sociological Abstracts via ProQuest

Dato for søk: 29.10.15

Set#	Searched for	Databases	Results
S20	<p>((SU.EXACT("Children") OR ((child* OR adolescen* OR preadolescent* OR boy OR boys OR girl OR girls OR kid OR kids OR juvenil* OR under age* OR underage* OR teenager* OR teen OR teens OR minor* OR pubescen* OR young people OR young person* OR youth OR youths OR youngster* OR student OR students) OR (((("5" OR "6" OR "7" OR "8" OR "9" OR "10" OR "11" OR "12" OR "13" OR "14" OR "15" OR "16" OR "17" OR "18" OR "19" OR "20" OR five OR six OR seven OR eight OR nine OR ten OR eleven OR twelve OR thirteen OR fourteen OR fifteen OR sixteen OR seventeen OR eighteen OR nineteen OR twenty) next (year OR years) next old) OR ((age OR aged) NEAR/2 ("5" OR "6" OR "7" OR "8" OR "9" OR "10" OR "11" OR "12" OR "13" OR "14" OR "15" OR "16" OR "17" OR "18" OR "19" OR "20" OR five OR six OR seven OR eight OR nine OR ten OR eleven OR twelve OR thirteen OR fourteen OR fifteen OR sixteen OR seventeen OR eighteen OR nineteen OR twenty)))) OR SU.EXACT("Adolescents") OR SU.EXACT("Students")) AND (SU.EXACT("Divorce") OR (divorce OR divorced) OR ((parents OR parental OR adult OR adults OR couple OR couples OR cohabitat* OR unmarried OR premarital OR "living together" OR marital OR family OR families) NEAR/4 ("breaking up" OR "broken up" OR splitting OR separat* OR disrupt* OR dissolut* OR ((end* OR terminat*) NEAR/2 relationship*))) OR ((father OR mother) NEAR/2 ("moving out" OR "moved out"))) AND (SU.EXACT("Role Playing") OR SU.EXACT("Group Dynamics") OR (SU.EXACT("Group Therapy") OR SU.EXACT("Groups") OR SU.EXACT("Group Work")) OR SU.EXACT("Peer Groups") OR SU.EXACT("Health Education") OR SU.EXACT("Counseling") OR SU.EXACT("Teaching") OR (resilience OR training OR process* OR thinking OR thinkings OR meeting OR meetings OR peer OR peers OR dynamic OR dynamics OR interaction OR interactions OR living OR structure OR psychology OR instruction OR instructions OR discussion OR discussions OR counsel* OR support* OR "Self Directed" OR participat* OR prevent* OR "health promotion" OR educati* OR "life skills" OR program OR programs OR guid* OR intervention OR interventions OR group OR groups OR playing))) AND (SU.EXACT("Comparative Analysis") OR (random* OR control* OR "pretest" OR "pre test" OR "posttest" OR "post test" OR experiment* OR "trial" OR "effect" OR "impact" OR intervention* OR "repeated measures" OR "repeated measurements" OR "repeated measurement"))</p>	Sociological Abstracts	3923*

Database: Pubmed

Dato for søk: 29.10.15

Search (((((((((((child* OR adolescen* OR preadolescent* OR "boy" OR "boys" OR "girl" OR "girls" OR "kid" OR "kids" OR juvenil* OR "under age" OR "underage" OR teenager* OR "teen" OR "teens" OR minor* OR pubescen* OR "young people" OR "young person" OR "young persons" OR youth* OR youngster* OR student*)))) AND (((divorce*) OR (((("parents" OR "parental" OR adult* OR "couple" OR "couples" OR cohabitat* OR "unmarried" OR "premarital" OR "living together" OR "marital" OR "family" OR "families") AND ("breaking up" OR "broken up" OR "splitting" OR separat* OR disrupt* OR dissolut* OR ((end or ends or ended or ending or endings or terminat*) AND relationship*)))))) OR (((("marital" AND (disruption* OR separat* OR dissolution*)))))) OR (((("father" OR "mother") AND ("moving out" OR "moved out")))))) AND (((((((playing or resilience OR "training" OR process* OR thinking* OR meeting* OR peer* OR dynamic* OR interaction* OR "living" OR "structure" OR "psychology" OR instruction* OR discussion* OR counsel* OR support* OR "Self Directed" OR participat* OR prevent* OR "health promotion" OR educati* OR "life skills" OR program* OR guid* OR intervention* OR group*)))))) OR (((("Directed Discussion Method" OR "nondirected Discussion Method")))))) OR codip)) AND ((random* OR control* OR "pretest" OR "pre test" OR "posttest" OR "post test" OR experiment* OR "trial" OR "effect" OR "impact" OR intervention* OR "repeated measures" OR "repeated measurements" OR "repeated measurement")) AND publisher [sb] : 382

Søk etter pågående studier i International Clinical Trials (WHO) / Clinical Trials: Søke-term: Divorce.

Vedlegg 2

Måleverktøy

Piers-Harris Self-Concept Scale (PHSCS)

The Piers-Harris 2 provides an overall view of an individual's self-perception and helps identify children, adolescents, and teenagers who may require further testing and possibly treatment. It is used in both educational and clinical settings to identify specific problem areas, coping and defense mechanisms, and develop suitable intervention techniques.

<http://www.mhs.com/product.aspx?gr=edu&prod=piersharris2&id=overview#scales>

https://www.wpspublish.com/store/Images/Downloads/Product/Piers-Harris-2_Sample-Test-Report.pdf

Self-Perception Profile for Children (SPPC)

«[...] a self-report scale devised to tap third through eighth grade children's judgments of their competency or adequacy in five domain-specific areas (scholastic competence, societal acceptance, athletic competence, physical appearance and behavioral conduct), as well as a global perception of their self-worth." (Crosbie-Burnett 1990). SPPC er en revisjon av Perceived Competence Scale (Harter 1982).

<https://core.human.cornell.edu/resources/measures/selfperception.cfm>

Perceived Competence Scale (see SPPC)

«Harter's (1982) 28-item Perceived Competence Scale assesses cognitive, social, and physical competence, and general self-esteem. All items are scored on 4-point scales with high scores indicating greater perceived competence." (Pedro-Carroll 1985).

Children's Beliefs About Parental Divorce Scale (CBPDS)

"... a 36-item self-report scale for assessing children's dysfunctional beliefs regarding parental divorce. [...] A revision of Kurdek and Berg's 70-item scale. This scale can be seen as a measure of children's appraisal or reasoning about their parents' divorce and as such can be used to assess the cognitive changes that may take place as a result of the group interventions. Scales: peer ridicule and avoidance, paternal blame, fear of abandonment, maternal blame, hope of reunification and self-blame." (Crosbie-Burnett 1990. <http://psycnet.apa.org/journals/ccp/55/5/712.pdf&productCode=pa>)

Child Behavior Checklist

Foreldreversjonen:

“The CBCL [...] contains 118 items, for which parents rate frequency of occurrence on a 3-point scale. The measure yields normed scores on nine problem behavior scales for each sex, a normed total pathology scale, two broad-band second-order factors (Externalizing and Internalizing) and three social competence scales. Higher scores are keyed to frequency of the behavior and reflect either greater prosocial skills or maladaptive behavior.” (Stolberg 1994). <http://www.psyktest-barn.no/CMS/ptb.nsf/pages/cbcl>

Children’s Attitudes and Self-Perceptions (CASP)

Children's Attitudes and Self-Perceptions (CASP) is a 15-item score developed for this study to assess children's divorce-related attitudes and self-perceptions, using 4-point self-descriptive scales (1 = *very true for me* and 4 = *not at all true for me*). The CASP includes specific divorce-related items (e.g., "It's OK for me to talk with my friends about my parents' separation") and items that reflect intervention goals (e.g., "If I have a problem, I can figure out how to solve it"). High CASP scores indicate better adjustment.” (Pedro-Carroll 1985). Pedro-Carroll JL, Cowen EL, Hightower AD, guare JC. Preventive intervention with latency-aged children of divorce: a replication study. *American Journal of Community Psychology* 1986;14:277-290.

Children’s Attitudes toward Parental Separation Inventory (CAPSI)

“The CAPSI is a 60-item objective measure presented in a ‘yes-no’ response format. Ten items are included in each of six scales – Peer Ridicule and Avoidance (‘It would upset me if other kids asked a lot of questions about my parents’), Paternal Blame (‘My father caused the breakup of my family’), Fear of Abandonment (‘Sometimes I worry that soon I may be left all alone with no one to take care of me’), Hope of Reunification (‘Someday the whole family will probably live together again’), Maternal Blame (‘It was usually my mother’s fault when my parents had a fight’), and Self-Blame (‘It’s probably my fault that my parents are unhappy’). Each response is keyed for adjustment, and a total score is derived by summing all adjusted responses.” (Bornstein 1988).

Children’s Depression Inventory (CDI)

“The Children's Depression Inventory (CDI) was designed to assess children's depressive symptomology. Each item on the questionnaire consists of three options ranging from healthy to depressive symptomology; the child is instructed to pick the one that best fits him/her over the last two weeks. The 27-item questionnaire taps three major constructs: Depressive Affect; Oppositional Behavior; and Personal Adjustment (Saylor, Spirito, Finch & Bennett, 1984). The CDI is found to be more valid when self-report measures are used and is capable of discriminating between populations of normal school children and emotionally disturbed children (Saylor et al., 1984).” (Skitka 1995). Refers to Kovacs M. *The Children's Depression Inventory: A self-rated depression scale for school-aged youngsters*. Unpublished manuscript. Pittsburgh: University of Pittsburgh, 1982. http://psychassessments.com.au/products/22/prod22_report1.pdf

Children’s Divorce Adjustment Scale (CDAS)

“The 17-item Children's Divorce Adjustment Scale (CDAS), adapted from Sterling (1986), assesses children's feelings about families (e.g., "I feel very sad when I think about my family"); parents (e.g., "I worry about my parents leaving me"); themselves (e.g., "I feel different from other kids"); and coping skills (e.g., "I can think of lots of

ways to solve problems"). Items are rated on a 3-point scale: *usually yes (1)*, *sometimes (2)*, and *usually no (3)*. High total scores indicate better adjustment." (Alpert-Gillis 1989). Refers to Sterling, S. *School-based intervention program for young children of divorce*. Unpublished doctoral dissertation. Rochester, NY: University of Rochester, 1986.

Children's Family Adjustment Scale (CFAS)

"The 16-item CFAS assesses children's feelings about their family ('I feel very sad when I think about my family'), themselves ('My feelings are OK to have') and support sources (e.g. 'I talk with my mother or father about how I feel'). Responses are based on a 3-point scale (1=no, 2=sometimes, 3=yes). High scores reflect better adjustment." (Pedro-Carroll 1992)

Dimensions of Self-Concept, Anxiety (DOSC), Form E

"We used the Dimensions of Self-Concept (DOSC), Form E (Michael & Smith 1977) to measure five noncognitive factors associated with self-concept in the school setting. The DOSC is a self-report instrument consisting of the following subscales: a) Level of Aspiration, b) Anxiety, c) Academic Interest and Satisfaction, d) Leadership and Initiative, and e) Identification versus Alienation. The DOSC is a 70-item inventory requiring a forced choice among three responses. The scores for each subscale range from 14 to 42 with higher scores representing a more positive self-concept. For the Anxiety subscale the reverse is true: Lower scores represent higher self-concept." (Omizo 1987). <http://www.edits.net/wp-content/uploads/2014/07/DOSC.pdf>

Health Resources Inventory (HRI)

«Teachers rated HRI items on 5-point scales indicating how well they described a child [...]. The HRI has five factors: Good Student (10 items), Adaptive Assertiveness (7 items), Peer Sociability (10 items), Follows Rules (7 items), and Frustration Tolerance (12 items), and a sum score. High factor and sum scores indicate greater competence." (Pedro-Carroll 1985).

Parent-Child Rating Scale (P-CRS)

"... a 39-item measure that assesses children's behavioural, social and emotional functioning from a parents's perspective. Parents answer each item on a five-point Likert scale. The measure is divided into seven empirically-derived domains: task orientation, frustration tolerance, positive peer social relations, negative peer social relations, self reliance, shy anxious withdrawn and positive disposition. Items are scored such that higher scores on all subscales reflect better functioning. All seven subscales have acceptable reliability, with alpha coefficients for the subscales ranging from 0,71 to 0,83, and are moderately correlated with the T-CRS subscales ..." (Botha 2013).

Parents Evaluation Form (PEF 14)

"Parents completed a 14-item Parent Evaluation Form (PEF) developed specifically for this study. The PEF assesses children's school performance (e.g., "Is doing well in school"), peer relationships (e.g., "Has many friends"), and feelings about the divorce (e.g., "Might feel responsible for the divorce"). All items were rated on 4-point scales (1 = *very true of my child* and 4 = *not at all true of my child*) and were keyed based on the judgment of six mental health professionals. High scores indicate greater maladjustment.»

Parents Evaluation Form (PEF 20)

“The 20-item PEF assesses parents' views of children's feelings (e.g., "Feels responsible for parents' problems"); behavior (e.g., "Gets along well with other children"); and problem-solving skills (e.g., "Tries to solve own problems"). Parents rate these items on a 4-point scale from *very true* (1) to *not true at all* (4). High PEF sum scores reflect better adjustment. The PEF has an alpha of .84 and a 2-week test-retest reliability of .72.” (Alpert-Gillis 1989).

State-Trait Anxiety Inventory for Children (STAIC)

“The State-Trait Anxiety Inventory for Children (STAIC) consists of 20 items. The Trait form (...) asks children to rate themselves, using 3-point scales (1 = *hardly ever* and 3 = *often*) on the frequency of occurrence of 20 specific feelings (e.g., "I worry about my parents"; "I feel like crying"). High scores indicate greater anxiety.” (Pedro-Carroll 1985).

<http://www.mindgarden.com/146-state-trait-anxiety-inventory-for-children>

Teacher-Child Rating Scale (T-CRS)

“The teacher-Child Rating Scale [...] is a two-part 36-item measure, with 6-item factor subscales. Part I assesses three dimensions of problem behaviors, i.e. Acting out, Shy-Anxious, and Learning Problems, on 5-point severity scales ((1=not a problem to 5=very serious problem. A sum problem score is derived from those items. Part II, also 18 items, assesses three dimensions of behavioral competence, i.e., Frustration Tolerance, Assertive Social Skills, and Task Orientation. Teachers rate those items in terms of how well they describe the child on 5-point scales (1=not at all to 5=very well). The sum of those items yields an overall competence score. “ (Pedro-Carroll 1986).

<http://www.childrensinstitute.net/services/assessment/TCRS-screening-tool>

Behavioral Academic Self-Esteem Scale (BASES)

“[...] was designed to measure the academic self-esteem of children in pre-school through eighth grade. It consists of 16 statements that are rated by the classroom teacher on a scale of one through five. It measures five constructs: Self-initiative, social attention, success/failure, social attraction and self-confidence. Self-initiative assesses the extent to which the child is willing to undertake new tasks, make independent choices, show independence and self-direction in activities, and is willing to seek help without coaxing when she doesn't understand something. Social attention measures whether the child is socially appropriate in class and cooperates with other children. Success/failure measures how well the child deals with criticism, mistakes and constructive feedback on classroom performance and behavior. Social attraction measures whether the child is attractive to his peers, gregarious, and whether the child references to him- or herself in generally positive terms. Finally, self-confidence assesses for example whether the child readily expresses opinions, and if the child appreciates his or her work, work products and activities.” (Skitka 1995), referring to Coopersmith S, Gilbert R. Professional manual: behavioral academic self-esteem. Palo Alto: Consulting Psychologists' Press, 1982.

Teacher's Rating Form (TRF)

Lærerversjonen av Child Behavior Check List:

“The TRF developed by Achenbach and Edelbrock (1986) was designed to obtain teachers' reports of children's problem behavior, school performance, and adaptive

functioning. Teachers rate the frequency of occurrence of each of the 133 items. Higher scores indicate greater maladaptive behavior, academic achievement, and adaptive functioning. The t scores on the internalizing internalizing, externalizing, and total pathology (Sum t) scales and the four prosocial scales were used in this study. Two-month test-retest coefficients for boys aged 6-11 averaged .74 for behavior scales (Achenbach & Edelbrock, 1986). Teacher-teacher aid agreement was .57." (Stolberg 1994). <http://www.psyktestbarn.no/CMS/ptb.nsf/pages/trf>

Classroom Adjustment Rating Scale (CARS)

"a 41-item measure based on a 5-point severity scale (1 = *not a problem* and 5 = *very serious problem*). The CARS has three problem factors: Acting Out (10 items), Shy-Anxious (12 items), and Learning Problems (14 items). High factor and total scale scores reflect maladjustment." (Pedro-Carroll 1985).

Behavior Problem Checklist (BPC)

"This 55-item scale has been extensively researched. Factor analysis has revealed four primary factors: Conduct Disorder, Subcultural (Socialized) Delinquency, and Inadequacy-Immaturity. Data have been reported indicating the discriminant and predictive validity of the BPC; extensive normative data have also been collected..." (Bornstein 1988).

Vedlegg 3

Liste over pågående studier

Evaluation of support group interventions for children

Register:	ISRCTN
Last refreshed on:	13 January 2015
Main ID:	ISRCTN52310507
Date of registration:	02/09/2013
Primary sponsor:	The Swedish National Institute of Public Health (FHI) (Sweden)
Public title:	Evaluation of support group interventions for children
Scientific title:	Effects of support group interventions on children in families with parental problems related to alcohol, drug abuse, mental illness, family violence, imprisonment or a complicated divorce situation
Date of first enrolment:	10/02/2010
Target sample size:	116
Recruitment status:	Completed
URL:	http://isrctn.com/ISRCTN52310507
Study type:	Interventional
Study design:	Single-centred, parallel-group, unblinded, controlled intervention study (Quality of life)

Publiseres antagelig i løpet av april på opplysning fra førsteforfatter.

Key inclusion & exclusion criteria

Contacts

Name:	Name:	Tobias Elgan
Address:	Address:	STAD Stockholm Centre for Psychiatric Research and Education Stockholm County Council Health Care Provision and Karolinska Institutet Box 6031 10231 Stockhol Sweden
Countries of recruitment	Tele-phone:	+46700011003
Sweden	Email:	tobias.elgan@sll.se
Telephone:	Affiliation:	
Email:		
Affiliation:		

Inclusion criteria: 1. Child should be 7-13 years old
2. Child should be from family with at least one of the parents has problems such as addiction to alcohol/drugs, mental illness, family violence, divorce or imprisonment
3. Informed consent from custodian/custodians

Exclusion criteria: 1. Previous support group experience
2. Parents refused to give consent

Age minimum:
Age maximum:
Gender: Both

Health Condition(s) or Problem(s) studied

Affected children in families with parental problems
Mental and Behavioural Disorders
Problems related to upbringing

Intervention(s)

Intervention: Support group intervention for children living in families with parental problems. Waiting list control group, representing treatment-as-usual (TAU), are offered a support group intervention after the trial period. No other intervention is offered to them. The support group interventions are derived from the manual-based CAP (Children are People Too) intervention, consisting of:
1. 8 ? 12 thematic group sessions (each between 90 -120 min.) discussing different aspects of parental problems in the family
2. Each session contains lectures related to the specific problem that the group aims at
3. Each session contains various games, role plays and practises related to family problem and coping behaviour

Primary Outcome(s)

Study assessments take place at baseline, at 4 and 12 months following baseline.
1. Mental health is measured using the Strength and Difficulties Questionnaire to the child and the parent (SDQ-P and SDQ-S 11-16)
2. Coping behaviour is measured using the Kids Coping Test questionnaire (four-point Likert scales) to the child.
3. Overall life satisfaction will be measured by asking about the participants? past, present and future rating of his/her life on a ten-point 'Ladder of life', representing life status from 'worst' to 'best' possible life imaginable using a one year time frame
4. Self perception is measured using the Swedish Scale 'Jag tycker jag är' (I think I am) questionnaire. 'Jag Tycker Jag Är L' is a 32-item, two-point Likert scale for children (7-9 years). 'Jag Tycker Jag Är M-H' is a 72-item, four-point Likert scale for children (10-15 years).
4. Parent/other adult also answers the Swedish Scale Family Climate (Familjeklimat)

Secondary Outcome(s)

Program adherence will be measured using a questionnaire to group leaders listing all activities during the group sessions

Effectiveness of Mindfulness-based cognitive therapy on Emotional Resiliency and Emotion Regulation in children of divorce

Register: IRCT
Last refreshed on: 17 November 2015
Main ID: IRCT2012102510911N1
Date of registration: 2012-12-17
Primary sponsor: Shahid Beheshti University
Public title: Effectiveness of Mindfulness-based cognitive therapy on Emotional Resiliency and Emotion Regulation in children of divorce
Scientific title: Effectiveness of Mindfulness-based cognitive therapy on Emotional Resiliency and Emotion Regulation in children of divorce - MBCT-C
Date of first enrolment: 2012-04-08
Target sample size: 30
Recruitment status: Complete

URL: <http://www.irct.ir/searchresult.php?id=10911&number=1>
Study type: interventional
Randomization: randomized. Blinding: Not blinded. Placebo: not used. Assignment: Parallel. Purpose: Treatment. Other design features.
Study design: Forfatter ikke besvart henvendelse om hvorvidt det er publisert resultater fra prosjektet.

Countries of recruitment

Iran, Islamic Republic Of

Contacts

Name: Mohsen Dehghani	Name: Nasrin Esmailian
Address: Center for development of psychological scales, Shahid Beheshti University Tehran Iran, Islamic Republic Of	Address: Family research institute, Shahid Beheshti University, velenjak Tehran Iran, Islamic Republic Of
Telephone: 00982122431814	Telephone: 00989138135512
Email: esmailian89@yahoo.com	Email: esmailian89@yahoo.com
Affiliation: Shahid Beheshti University	Affiliation: Shahid Bbeheshti University

Key inclusion & exclusion criteria

Inclusion criteria: Inclusion criteria: children of divorce aged 9 – 13; no severe physical problems; Not using psychological services during the intervention. Exclusion criteria: having a mental or physical problems; Absence of more than 4 sessions.
Exclusion criteria:

Age minimum: 9
Age maximum: 13
Gender: Both male and female

Health Condition(s) or Problem(s) studied

Condition 1: Children of divorce who have symptoms of anxiety, depression and anger.. Condition 2: Children of divorce who have symptoms of anxiety, depression and anger.. Condition 3: Children of divorce who have symptoms of anxiety, depression and anger..
Emotional disorders with onset specific to childhood
Depressive episode
Somatoform disorders
Depressive episode
Emotional disorders with onset specific to childhood
Somatoform disorders

Intervention(s)

Intervention 1: Mindfulness-based cognitive therapy program was taught for 3 months in the experimental group. . Intervention 2: control group did not receive any training .

Not applicable
Prevention

Primary Outcome(s)

anger. Timepoint: before the intervention, 1/5 months after the intervention, 3 months after the intervention. Method of measurement: state-trait anger
anxiety. Timepoint: before the intervention, 1/5 months after the intervention, 3 months after the intervention. Method of measurement: state- trait anxiety
depression. Timepoint: before the intervention, 1/5 months after the intervention, 3 months after the intervention. Method of measurement: child depression index

Secondary Outcome(s)

mindfulness and acceptance. Timepoint: before the intervention, 1/5 months after the intervention, 3 months after the intervention. Method of measurement: child acceptance and mindfulness measure

Vedlegg 4

Ekskluderte studier

Tabell 1

Studie	Eksklusjonsgrunn
Ackerman BJ. Effects of Divorce on Children, Traits of Resiliency and School Intervention. Hays: Fort Hays State University, 1997.	Deskriptiv artikkel.
Adams GR. The Effects of Divorce: Outcome of a Preschool Intervention Program. Utah: Utah State University, 1982.	To studier: I, ut fordi annen type kontrollgruppe. II ut fordi annen målgruppe (barn generelt).
Boring JL, Sandler IN, Horan JJ. Children of divorce-coping with divorce: a randomized control trial of an online prevention program for youth experiencing parental divorce. Journal of Consulting and Clinical Psychology 2015;83:999-1005.	Annet tiltak
Burroughs 1997	Individuelle konsultasjoner.
Charping JW, Bell WJ, Strecker JB. Issues Related to the Use of Short-Term Groups for Adjustment to Divorce: A Comparison of Programs. Social Work with Groups 1992;15(4):15-41.	Annen populasjon.
Cho WC et al. The effects of gestalt group therapy on college experiences of parental divorce in childhood. Chines Journal of Guidance and Counseling 2011;30:54-78.	Populasjon: Noen av deltagerne i tiltaksgruppen var over 20 år. For kontrollgruppen er det ikke oppgitt alder på deltagerne.
Dossetor DR, Elliott EJ. Six-year follow-up of preventive interventions for children of divorce: a randomized controlled trial. The Journal of pediatrics 2003;142(5):587-588.	Kommentar til Wolchik 2002 (se nedenfor): Six-year follow-up of preventive interventions for children of divorce: a randomized controlled trial.
Dubow EF. Development and Evaluation of a School-Based Stress and Coping Curriculum. 1993. p. 14. Dubow EF, Schmidt D, McBride J, Edwards S, Merk FL. Teaching-children to cope with stressful experiences - initial implementation and evaluation of a primary prevention program. J Clin Child Psychol 1993;22(4):428-440.	Annen populasjon.
Garvin V, Leber D, Kalter N. Children of divorce: Predictors of change following preventive intervention. Am J Orthopsychiatry 1991;61(3):438-447.	Ingen data kontrollgruppen. Men de henviser til en upublisert randomisert studie som vi da ikke har fått lokalisert (dvs Garvin har bare publisert data fra eksperimentgruppen): Kalter N & Associates. Time-limited developmental facilitation groups for children of divorce: a preventive intervention. Technical report. Lansing, MI: Department of Mental Health, 1988. Bestilt fra biblioteket men ikke mulig å identifisere.
Ghasemzadeh A, Karami S, Saadat M, Mazaheri E, Zandipour T. Effects of group counseling with	Sammendrag. Antagelig samme studie som Karami 2012.

cognitive-behavioural approach on reducing divorce children's depression. Eur Psychiatry 2012;27.	
Gilman J, Schneider D, Shulak R. Children's ability to cope post-divorce: the effects of Kids' Turn Intervention Program on 7 to 9 year olds. Journal of Divorce & Remarriage 2005;42:109-126.	Ingen kontrollgruppe.
Howard, Susan S.; Scherman, Avraham. An Evaluation of an Educational Group for Children of Divorced Families 1990. Paper presented at the Annual Convention of the Southwestern Psychological Association (36th, Dallas, TX, April 12-14, 1990).	Howard, Susan S.; Scherman, Avraham. An Evaluation of an Educational Group for Children of Divorced Families 1990. Ser ut til å ha vært et randomisert kontrollert forsøk, men biblioteket har ikke klart å lokalisere noen publisert artikkel. Konferanseinnlegget finnes som mikrofiche, men dette er ikke innhentet.
Kalter N, Pickar J, Lesowitz M. School-based developmental facilitation groups for children of divorce: a preventive intervention. Am J Orthopsychiatry 1984;54(4):613-623.	Annen populasjon og ingen kontrollgruppe.
Kalter N, Schaefer M, Lesowitz M, Alpern D, Pickar J. School-based support groups for children of divorce: a model of brief intervention. In: Gottlieb BH (ed.). Marshaling social support: formats, processes and effects. Newbury Park, CA: Sage, 1988. P. 165-185.	Deskriptiv artikkel. Forfatter henviser til at det også er gjort en randomisert kontrollert studie av programmet og at denne kan mottas ved henvendelse til forfatter. Søkt i Google og Google Scholar i tilfelle en mulig senere publisering, men ikke funnet noen.
Kelly JB, Wallerstein JS. Brief interventions with children in divorcing families. Amer J Orthopsychiat 1977;47:23-39.	Deskriptiv artikkel.
Loers DL, Prentice DG. Children of Divorce: Group Treatment in a School Setting. 1988 http://search.proquest.com/docview/63131174?accountid=28280	Flertallet i kontrollgruppen er fra intakte familier.
Luecken LJ, Hagan MJ, Mahrer NE, Wolchik SA, Sandler IN, Tien JY. Cortisol reactivity 15 years after the new beginnings program for children from divorced families. Psychosom Med 2011;73(3):A62.	Hører med til Wolchik-studiene (se nedenfor).
Luecken LJ, Hagan MJ, Wolchik SA, Sandler IN, Tein JY. A Longitudinal Study of the Effects of Child-Reported Maternal Warmth on Cortisol Stress Response 15 Years After Parental Divorce. Psychosom Med 2015.	Hører med til Wolchik-studiene (se nedenfor).
Luecken LJ, Hagan MJ, Mahrer NE, Wolchik SA, Sandler IN, Tein J-Y. Effects of a prevention program for divorced families on youth cortisol reactivity 15 years later. Psychol Health 2015;30(7):751-769.	Hører med til Wolchik-studiene (se nedenfor).
Lütkenhaus P, Hasler-Kufner P, Plaum E. Evaluation eines präventiven Gruppenangebots für Scheidungskinder. Prax Kinderpsychol 1996;45:238-244.	Ingen kontrollgruppe.
Nkyi AK. Development and implementation of a psychoeducational group for Ghanaian adolescents experiencing parental divorce. The Journal for Specialists in Group Work 2015;40:243-264.	Ingen kontrollgruppe.
Pedro-Carroll JL, Cowen EL, Hightower A, Guare JC. Preventive intervention with latency-aged children of divorce: A replication study. Am J Community Psychol 1986;14(3):277-290.	Design: Matchet før-og-etter med kontroll, men kontrollgruppen besto av barn fra intakte familier.
Regev R, Ehrenberg MF. A pilot study of a support group for children in divorcing families: aiding community program development and marking pathways to resilience. Journal of Divorce & Remarriage 2012;53:220-30.	Ingen kontrollgruppe.
Rich BW, Molloy P, Hart B, Ginsberg S, Mulvey T. Conducting a children's divorce group: one approach. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing 2007;20(3):163-175.	Deskriptiv artikkel.

Roizblatt A, Garcia P, Maida AM, Moya G. Is Valentine still doubtful? A workshop model for children of divorce. <i>Contemporary Family Therapy: An International Journal</i> 1990;12(4):299-309.	Deskriptiv artikkel.
Smith JA. The efficacy of a school-based support group on adolescent self-esteem and social support. University of San Diego; 2005. p. 92 p-92 p 91p.	Annet design.
Sprinthall NA, Hall JS, Gerler ER. Peer counseling for middle school students experiencing family divorce: A deliberate psychological education model. <i>Elementary School Guidance & Counseling</i> 1992;26(4):279-294.	Annen hypotese.
Stolberg AL, Cullen PM, Garrison KM. Divorce Adjustment Project Preventive programming for children of divorce. <i>J Prev Psychiatry</i> 1982;1(3):365-368.	Artikkelen rapporterer fra en studie, men ingen resultater. Refereres ikke i Stolberg 1985 eller 1994. Omhandler samme program som Stolberg 1985 (DAP), men alder, antall og setting ser ikke ut til å stemme. Søkt i ISI Web of Science, Embase, PubMed, PsycInfo for å finne eventuelle siterende studier. Kun funnet i PsycInfo, men ingen siteringer.
Stolberg AL, Mahler JL. Protecting children from the consequences of divorce: An empirically derived approach. <i>Prev Hum Serv</i> 1990;7(1):161-176.	Deskriptiv artikkel.
Tedder SL. Effectiveness of a Support Group for Children of Divorce. <i>Elementary School Guidance and Counseling</i> 1987;22(2):102-109.	Ingen kontrollgruppe.
Winslow EB, Wolchik SA, Sander I. Preventive interventions for children of divorce. <i>Psychiatric Times</i> 2004;21(2):45-48 43p.	Omtale av forebyggende tiltak for barn i skilsmisse.
Wolchik SA, West SG, Sandler IN, Tein J, Coatsworth D, Lengua L, Weiss L, Anderson ER, Greene SM, Griffin WA. An Experimental Evaluation of Theory-Based Mother and Mother-Child Programs for Children of Divorce. <i>Journal of Consulting and Clinical Psychology</i> 2000; 68:843-856.	Annen populasjon.
Woody JD. Preventive intervention for children of divorce. <i>Social Casework</i> 1978:537-544.	Deskriptiv artikkel.

Identifiserte studier som ikke ble prioritert innhentet fordi forventet nytteverdi var usikker i forhold til kostnader og tidsbruk

Tabell 2

Study reference
Lindsay LL. The family conflict intervention program: A pilot of school-based groups for second- and third-grade children. <i>Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering</i> 2002;62(12-B):5969.
Melman KN. Post-divorce interventions: Facilitating childrens' adjustment. <i>Dissertation abstracts international</i> 1984. p. 2252-2253.
Pendergast MM. The effects of brief interventions on children of divorce. <i>Dissertation abstracts international</i> 1992. p. 4494.
Roherty GM. Divorce adjustment in preadolescent children, and the Rainbows support group intervention. <i>Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering</i> 2001;61(7-B):3859.
Spencer AJ. Effectiveness of a treatment program for adolescents from divorced families. <i>Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering</i> 1997;57(9-B):5933.
Sterling SE. School-based intervention program for early latency-aged children of divorce. Unpublished doctoral dissertation. NY: University of Rochester, 1986.

Vedlegg 5

Sammenligning av gruppetiltak for barn i samlivsbrudd med andre tiltak

Studie og land, studiepopulasjon, studiedesign og vurdert risiko for systematiske feil i studier som sammenlignet gruppetiltak med annet tiltak.

Studie (første-forfatter, land)	Type tiltak	Studiepopulasjon	Studie design	Risiko for systematiske skjevheter
DeLucia-Waack 2007 USA	'Music'	134 barn i barnehage til sjette klasse, gj.snittlig alder 8,6 år. Tid siden skilsmisse var gj.snittlig 3.1 år. Inntektsnivå og etnisitet ikke oppgitt.	Klyngerandomisert studiedesign: 12 barnegrupper som fikk tiltaket uten musikk og 10 barne-grupper som fikk tiltaket med musikk.	Uklar
Hett 1991 Canada	'Divorce Lifeline Program'	Tre studier: Barn 7-12 år (n=15); 6-8 (n=?) og 9-12 (n=16) år. Foreldre skilt i 0-6 år. Middels inntektsnivå, etnisitet ikke beskrevet.	Randomisert studiedesign	Uklar
Roseby 1985 USA	'Social role-taking group intervention'	57 barn fra 10 skoler 9-11 år (fjerde og femte klasse), fra familier med lav til middels inntekt og som hadde opplevd skilsmisse i løpet av 3-10 siste år. Etnisitet ikke oppgitt.	Randomisert studiedesign	Uklar
Sheridan 1984 USA	«Structured group counseling and explicit bibliotherapy»	48 barn i syvende, åttende og niende klasse Tid siden skilsmisse, inntektsnivå og etnisitet ikke oppgitt. Gruppene var åpne for barn fra alle familier som var i endring enten det var samlivsbrudd, dødsfall eller andre grunner for foreldrefravær.	Randomisert studiedesign: Strukturert gruppeveiledning vs biblioterapi	Uklar

Gruppetiltak vs annet tiltak		
Førsteforfatter og tittel	Tiltak: Innhold, varighet, teoretisk forankring, gruppeledere	Annet tiltak
DeLucia-Waack 2007	Formål: Å sammenligne et musikkgruppetiltak med et mer vanlig psykoedukativt gruppetiltak som skulle redusere angst, depresjon og irrasjonelle forestillinger om skilsmisse. Innhold: Et gruppetiltak bygget over tradisjonell lest: Utveksling av erfaringer, klargjøring av hva en skilsmisse innebærer og opplæring av misforståelser, bygge opp et støttende sosialt miljø i gruppen, identifisering av og uttrykk for følelser, utvikling av og trening i problemløsnings- og kommunikasjonsferdigheter og sinnekontroll. Varighet: 8 møter à 45 min over 8 uker. Gruppeledere: Skolerådgivere som satte sammen hver barnegruppe og som hver ledet én gruppe med tradisjonell tilnærming og én med tradisjonell tilnærming med musikk.	Samme tradisjonelle tiltak men med spesial-skrevne sanger og musikk som en viktig tilleggskomponent. Teoretisk forankring av sammenligningstiltaket: Studier som hadde konkludert med at musikk kunne påvirke forekomsten av emosjonelle reaksjoner i grupper, forbedre humør og fremme gruppeprosesser. Sang og musikk som et universelt kommunikasjonsmiddel på tvers av kulturer, som et middel for å identifisere og uttrykke

		følelser og for å minne om mulige mestringsstrategier. Implementeringsgrad: Ikke rapportert.
Hett 1991	<p>Formål: At barna skulle få et realistisk syn på skilsmisse, bedre selvtilitt og mestringssevne, lavere angstnivå og stress og kunne se løsninger på problemer som oppsto.</p> <p>Innhold: Identifisering av følelser, utveksling av erfaringer og fremming av opplevelse av sosial støtte, oppklaring av misforståelser, styrking av mestringssevne, ferdighetstrening i mestring: kommunikasjonsferdigheter, avslapnings-teknikker og problemløsningsteknikker. Vignetter benyttet for å stimulere diskusjon og for å undervise i problem-løsning. Rollespill.</p> <p>Varighet: 6 møter á 1,25 t over 6 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Ikke rapportert.</p> <p>Gruppeledere: Mannlige og kvinnelige rådgivere som var spesialister i å arbeide med barn og skilsmisse-relaterte problemer. Det var tre grupper med hver sin kontroll: én på en grunnskole, to på et skilsmisserådgivningscenter '(Divorce Lifeline of Victoria).</p>	Lek. Gruppen møttes samme dag, samme sted og samme antall ganger. Svarte på spørsmål rundt skilsmisse hvis tatt opp av barna. Implementeringsgrad: Ikke rapportert
Roseby 1985	<p>Formål: Å forbedre kunnskap om mellommenneskelige relasjoner og kommunikasjonsferdigheter for å gjøre tilpasningen til en kritisk fase lettere.</p> <p>Innhold: Innholdet var planlagt å utvikle barnet gjennom første og andre nivå av Selmans modell for sosial rolle-taking gjennom rollespill og diskusjoner. Første nivå: Identifisering av barnets tanker og følelser rundt skilsmissen så vel som foreldrenes. Barnet skulle så reflektere over forskjeller mellom egen følelse og de som foreldrene kunne ha. Annet nivå besto av å fremme en forståelse av egne tanker/følelser og andres, samtidig. Trening i måter å uttrykke følelser og i kommunikasjonsferdigheter.</p> <p>Varighet: Ukentlige møter over 10 uker.</p> <p>Teoretisk forankring: Kognitive utviklingsteorier, Selmans modell av sosial rolle-taking: Selman RL. The growth of interpersonal understanding. New York: Academic, 1980.</p> <p>Gruppeledere: Skolepsykologer med to timers opplæring, sosionomer, 'interns' med fire timers opplæring.</p>	Formål: Å legge til rette for at barna kunne diskutere sine følelser og oppfatninger om skilsmisse, endringer i familien og forventninger framover. Innhold: diskusjoner av nevnte temaer, ingen ferdighets- trening eller veiledning. Gruppeledere: Skolepsykologer med to timers opplæring, sosionomer, 'interns'? med fire timers opplæring. Implementeringsgrad: 81 %.
Sheridan 1984	<p>Formål: Forebygge problemer blant ungdom fra familier i endring (skilsmisse, separasjon, gjengifte, dødsfall, militærtjeneste)</p> <p>Innhold: 25-siders håndbok (<i>How to get it together when your parents are coming apart</i>), eksempel på diskusjonstemaer: fasene i tapsreaksjoner, mestringsstrategier, sosiale og økonomiske problemer, sinne og frykt, besøksordninger, nye forhold og nye søsken, henvisning til nyttig lesning.</p> <p>Varighet: 12 møter á 45 min over 3,5 mnd.</p> <p>Teoretisk forankring: Ikke oppgitt.</p> <p>Gruppeledere: Skolerådgivere.</p>	Biblioterapi Implementeringsgrad: Ikke oppgitt, men skolerådgiverne og én av forfatterne diskuterte implementeringsprosessen etter hvert møte som ble avholdt.

Vedlegg 6

Vurderinger av risiko for systematiske skjevheter

Kvalitetsvurdering: Abel 2013	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert kontrollert forsøk. Hvordan elevene ble fordelt til to grupper ble ikke rapportert.
Skjult allokering	Høy risiko	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte karakteristika ved baseline	Lav risiko	Sammenlignbare på alder, kjønn og etnisitet.
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ikke rapportert. (Forelder-respons 86 %)
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Elever fra samme skole kunne bli fordelt til begge grupper, ikke rapportert hvordan håndtert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke
Andre skjevheter	Uklart	Ikke-validerte utfallsmål.
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering: Alpert-Gillis 1989	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke randomisert kontrollert forsøk, ikke rapportert hvordan fordelingen skjedde.
Skjult allokering	Uklart	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Ja	
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Baseline karakteristika ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Lav risiko	Framgår av tabell 1 at frafall av barn på foreldremålingen var E: 50/52 og K: 47/52, dvs. ikke så mange.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.

Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Anderson 1984	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	Rapporterer ikke hvordan randomiserings-sekvensen ble generert. "Of the 84 participants, 52 were assigned randomly to available spaces in divorce groups of ... The 32 remaining children served as control."
Skjult allokering	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav	
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Lav	
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	
Selektiv rapportering	Lav	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Lav	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Bornstein 1988	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	Rapporterer ikke hvordan randomiseringssekvensen ble generert. "Thirty-one children were randomly assigned to experimental or delayed-treatment control conditions."
Skjult allokering	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte utfallsmål ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Lav	
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Nei	Barna i tiltaksgruppen ble fortalt at tiltaket skulle hjelpe dem å mestre skilsmissemisitasjonen bedre.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	
Selektiv rapportering	Lav	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Lav	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Botha 2013	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	“The participants from School A were randomly assigned to an experimental group (n=11) and a delayed intervention control group (n=11). All seven participants from School B formed a second experimental group which was combined with the experimental group from School A to analyse the data, but not for the intervention itself.”
Skjult allokering	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte utfallsmål ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Høy risiko for forelderrapporterte utfall, Lav risiko for elev- og lærerrapporterte utfall	(avhengig av hvilke utfall man ser på og hvem som rapporterer: elev, forelder eller lærer.)
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Høy risiko for barneutfall og foreldreutfall, lav for lærere	Bare lærerne som var blindet, ikke elever og foreldre. Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for skjevheter	

Kvalitetsvurdering Burke 1989	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	Sier ikke hvordan randomiseringssekvensen ble generert. “Twenty of the children were placed at random in the experimental group and 19 were placed in the control group.”
Skjult allokering	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for	

	systematiske skjevheter	
--	-------------------------	--

Kvalitetsvurdering Crosbie-Burnett 1989/90	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	Rapporterer ikke hvordan randomiseringssekvensen er generert. "The eleven subjects were divided into two groups by a stratified (by sex) random procedure, to insure equal distribution of boys and girls."
Skjult allokering	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Lav risiko	Ser ikke ut til å ha frafall.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Drapeau 1993	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert kontrollert forsøk: "un devis quasi experimental a mesures repetees a ete privilegie. Les enfant du groupe experimental ont ete recrutes a l'interieur de deux ecoles provenant d'une meme Commission scolaire. Les enfant du groupe controle ont ete, pour leur part, recrutes dans une commission scolaire voisine, ceci dans le but de restreindre les possibilites de contacts entre les enfants des deux groupes. Fritt oversatt: Barna i eksperimentgruppen ble rekruttert fra to skoler fra samme skolekrets. Barna i sammenligningsgruppen ble rekruttert fra en nabo-skolekrets med sikte på å begrense kontaktmulighetene mellom barna i de to gruppene.
Skjult allokering	Høy risiko	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	"Les deux gropes ont tout d'abord ete compares a l'aide des tests t et chi-carres, pour les variables dependantes, afin de s'assurer de leur equivalence au pre-test. Ces analyses demontrent que globalement, au pre-test, les deux groupes sont equivalents." Fritt oversatt: Disse analysene viser at samlet, ved pre-test, er begge gruppene likeverdige.
Balanserte karakteristika ved baseline	Lav risiko	"Les deux groupes sont équivalents sur le plan des variables sociodémographiques et ont une situation familial postdivorce similaire."
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ikke rapportert. (det var 23 i eksperiment, mistet 5; kontroll ikke rapportert)

Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Det vil si, elevene og foreldrene ble ikke fortalt ved rekrutteringen når på året eller ved hvilken av skolene programmet skulle gjennomføres.
Beskyttelse mot kontaminering	Lav risiko	
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Freeman 1984	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	Rapporterer ikke hvordan randomiseringssekvensen er generert. "Subjects were randomly assigned to conditions."
Skjult allokering	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	s. 16: "With the exception of one FES subscale, all groups were comparable at the pretest on the standardized scales."
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ikke rapportert.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart for deltakere og personell (lærerne), de som målte var blindet	«The clinical case managers did not know to which experimental condition a family was assigned.» (p.7).
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	Ikke rapportert.
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Gwynn 1987	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Nei	Ikke-randomisert kontrollert forsøk: "... These were 4 th and 5 th -grade children from six southeastern North Carolina schools. Volunteers were paired using sex and time since parental separation. [...] The experimental approach was a pretest-posttest control group design."
Skjult allokering	Nei	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	"Statistical analysis, however, revealed the experimental and control groups to be equivalent on all pretest measures".
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ikke rapportert.

Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Karami 2012	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert kontrollert forsøk: "The research method was quasi experimental with pre test-post test design and control group. [...] Then the two centers were randomly assigned to experimental and control groups."
Skjult allokering	Høy risiko	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ikke rapportert.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Omizo 1987	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	"We then randomly assigned these children to the experimental (n=30) and control (n=30) conditions."
Skjult allokering	Uklart	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Uklart	Pretestverdier ikke rapportert.
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	
Håndtering av ufullstendige data	Høy risiko (17% frafall)	Det vil si «We did not include in the data analysis five participants in the experimental group who missed more than two of the group sessions.»
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	

Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Pedro-Carroll 1985	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	“Random within school division of the total subject pool yielded immediate intervention (...) and delayed intervention groups matched for sex, grade, length of time since the separation and 8 of the 10 preadjustment measures....”
Skjult allokering	Uklart	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Lav risiko	De mistet tre av 75 deltagere – av grunner ikke relatert til tiltaket: «Because 3 subjects moved shortly after the study started, all data analyses were based on 40Es and 32 Cs.»
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Pedro-Carroll 1992	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert kontrollert forsøk: “The study sample included 188 4 th – 6 th grade children from nine urban schools, i.e. 57 CODIP participants, 38 non-program divorce controls, and 93 comparison children from never-divorced families, matched by grade and gender.”
Skjult allokering	Uklar	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Høy risiko	“... the overall picture at pre was one of significantly poorer adjustment for CODIP children compared to children in the divorce control and intact comparison groups.” P.124.
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Lav risiko	Ser ikke ut til å ha vært frafall.

Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Sammenligningsgruppen var antagelig blindet for studiens hypotese. De hadde blitt invitert til å delta i «a study of child development and family life».
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Barna kom fra ni forskjellige skoler, men alle skolene kunne ha barn som deltok i begge grupper.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Pedro-Carroll 1997/99	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert-kontrollert forsøk: "Subjects for all three conditions were recruited via an initial letter describing a study of child development and family life, sent to all parents of children in targeted kindergarten and 1 st grade classrooms. [...] Those who indicated a separation or divorce had occurred, were identified as potential subjects for CODIP or the divorce control group. [...] Children whose parents requested the program and met criteria were then included in the E group; divorce controls and Es were matched on grade, gender and SES."
Skjult allokering	Høy risiko	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Noe forskjellig tid siden skilsmisse
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ut fra tabeller ser det ikke ut til å ha vært frafall ved første måling etter gjennomgått tiltak, men ved 2-årsoppfølgingen hadde tiltaksgruppen mistet 3 barn og kontrollgruppen 11 barn (8 av dem på grunn av flytting).
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Høy risiko for foreldre, Lav risiko for lærere	«...parents requested the program.» Lærere: «Teachers, blind to condition and unaware of children's participation in CODIP two years ago...».
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Pelleboer-Gunnink 2015	Vurdering	Kommentar
---	-----------	-----------

Sekvensgenerering	Uklart	Generering av randomiseringssekvens ikke rapportert. Uklart om personer eller skoler ble randomisert.
Skjult allokering	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte utfallsmål ved baseline	Høy risiko	Barna i eksperimentgruppen rapporterte sterkere grad av emosjonelle problemer og bedre kommunikasjon med mor enn barna i kontrollgruppen.
Balanserte karakteristika ved baseline	Lav risiko	“No significant differences were found on demographic variables between participants in the two condtions.”
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Lavt frafall: «Attrition rate was 4.5% for children, 6.7 for mothers...»(p. 2). Men de sier også at 4 fra E og 14 fra C droppet ut, og dette er jo 12 %? «Missing data were handled with full-information maximum likelihood...» p. 3.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Hvis barna ble randomisert på hver skole, har skolene begge grupper og kan ha en kontamineringsutfordring.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	Analyserer på deltagernivå. Kan ikke se at de skriver noe om korrigering for ICC.
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Sanders 1996	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert kontrollert forsøk: “For the first group, the counselor selected eight children from the same class. [...] From the eight participants, five children returned signed participation consent forms. The investigator utilized this group as the experimental group. Of the ten 5 th graders from a different class scheduled to participate in a divorce counseling group the following semester, six returned signed consent forms. The investigator utilized this ‘waiting list’ group as the first control group.”
Skjult allokering	Høy risiko	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Lav risiko	Ser ikke ut til å ha vært frafall.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Høy risiko	«Both consent forms asked for parental permission to allow the child to take part in a study on the effects of divorce counseling groups on children’s self-concepts.»
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert (men ser ut til at alle gikk på samme skole).

Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Sheridan 1984	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	Generering av randomiseringssekvens ikke rapportert: "Forty-eight so-screened volunteers were then stratified by sex and randomly assigned to the two treatment groups and the wait-control condition."
Skjult allokering (rekruttering før randomisering, om klyngene er randomisert samtidig)	Uklart	Ikke rapportert
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	Tabell1, s. 139
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data (både på cluster og deltager nivå)	Uklart	Ikke rapportert frafall.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Lav risiko	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Skitka 1995	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert kontrollert forsøk: "Students from divorced families in first through sixth grades in a semi-rural, midwestern school district were recruited for participation in the study. Sixty-seven Rainbows' participants, and 28 nonparticipants made up the intervention and control group respectively."
Skjult allokering	Uklart	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	"The first set of analyses established that the control and intervention groups were not significantly different before the intervention."
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ikke rapportert.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	Ikke rapportert, men subjektive utfall og svært vanskelig å blinde.
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.

Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Stolberg 1985	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Høy risiko	Ikke-randomisert kontrollert forsøk: "Subjects were assigned to one of three intervention groups or a no-treatment control group. [...] Group assignment was done by recruiting for one group at a time and by soliciting participants from all three sources concurrently."
Skjult allokering	Uklart	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Uklart	Kontrollgruppen scoret høyere på Piers-Harris Self-Concept Scale, på positive element i Child Behavior Checklist og lavere på de negative enn tiltaksgruppen.
Balanserte karakteristika ved baseline	Høy risiko	"... differences in group demographic characteristics. Mothers in this group had been separated longer than others, had a generally lower employment status, and reported less time spent by the noncustodial fathers with their children." (s. 121.) Sammenlignbart for "children's age and sex, mothers' age and education, number of children in the family and referral source."
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Ikke rapportert frafall.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Uklart	«Only one type of intervention group was offered during a 3-month period. All potential subjects were aware of only the current intervention type and were not made aware of future program characteristics. Thus, while subjects were not randomly assigned to groups, their decisions to participate were simple yes-no choices about current offerings which could not be compared to future intervention configurations.»
Beskyttelse mot kontaminering	Uklart	Ikke rapportert.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Høy risiko for systematiske skjevheter	

Kvalitetsvurdering Stolberg 1994	Vurdering	Kommentar
Sekvensgenerering	Uklart	Generering av randomiseringssekvens ikke rapportert: "Random assignment of schools to conditions yielded a transfer, skills and support group (...); a skills and support group (...); a support-alone group (...) ..."

Skjult allokering	Uklart	
Balanserte utfallsmål ved baseline	Lav risiko	
Balanserte karakteristika ved baseline	Uklart	Ikke rapportert.
Håndtering av ufullstendige data	Uklart	Tabeller viser at det ble mistet noen i hver gruppe.
Blinding av deltaker, personell og den som måler	Ja av målere og delvis av foreldre: Uklart for barna, Lav risiko for foreldre og lærere og målere	«Project staff who were unaware of the subjects' group assignment administered the CASs at the school during the school day. Teachers and parents were not informed of the multiple formats of the intervention and were, thus, not apprised of the unique aspects of the group to which their children had been assigned. Teachers may have been aware of the larger evaluation project because of their school's involvement with the program.»
Beskyttelse mot kontaminering	Lav risiko	Skoler som ble fordelt til grupper.
Selektiv rapportering	Lav risiko	Ingen grunn til mistanke.
Andre skjevheter	Uklart	
<i>Samlet vurdering, risiko for systematiske skjevheter</i>	Uklar risiko for systematiske skjevheter	

Vedlegg 7

Studier der vi ikke ekstraherte noen data

Abel 2013 (ikke-randomisert design): Denne studien testet effekten av Roth Family KidsKonnect Program men benyttet ikke-standardiserte verktøy for å måle læreres og foreldres oppfatninger. De fant en statistisk signifikant moderat bedre effekt på å være 'distracted', ikke lytte (doesn't listen), tilbaketrekking (keeps to self), men ikke for rastløshet eller det å ha lett for å gråte når de spurte om foreldrenes oppfatninger. Lærernes oppfatninger var ikke statistisk signifikant forskjellige når det gjaldt de barna som hadde fått tiltaket og de som ikke hadde fått det.

Freeman 1984 (RCT): Rapporterer ikke data som vi kan ekstrahere. Artikkelen er et sammendrag av originalrapporten som vi ikke har klart å innhente, selv om vi kontaktet institusjonen der studien ble utført. Forfatterne skriver i artikkelen: «Overall, children in the experimental group showed greater evidence of gain than those in the control group» men nevner ikke for hvilke utfall og rapporterer heller ingen resultater som vi kan benytte.

Pelleboer-Gunnink 2015 (RCT) evaluerte programmet KIDS, et program utviklet over tid og mye benyttet i Nederland. I tillegg til å inneholde komponenter som ser ut til å være vanlige for denne type programmer, er det lagt inn et informasjonsmøte med foreldrene før start og et evalueringmøte etter avslutningen. De målte foreldre- og barn-kommunikasjon, emosjonelle problemer hos barnet og i hvilken grad barnet opplevde konflikt mellom foreldrene. Verktøyet som forfatterne benyttet for å måle kommunikasjon var en subskala for kommunikasjon fra en forkortet utgave av Inventory for Parent and Peer Attachment. Både mødre og fedrene i tillegg til barna ble spurt. Emosjonelle problemer ble identifisert ved bruk av en subskala fra the Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ). SDQ benyttes for å avdekke atferdsmessige problemer, depresjon og noen angstlidelser. For identifisering av foreldrekonflikt brukte forfatterne en forkortet versjon av frekvens og innholds-subskalaer fra the Children's Perception of Interparental Conflict Scale. De analyserte dataene på tvers av flere måletidspunkter med 'latent growth analysis' og fant at emosjonelle problemer avtok i tiltaksgruppen ($-0,09$, $SE=0,05$, $p = 0,04$, $d= 0,30$ (95 % KI $-0,18$ til $0,00$), at mødre rapporterte bedring i kommunikasjonen med barnet ($0,08$, $SE = 0,02$, $p < 0,01$, $d = 0,63$ (95 % KI $0,04$ til $0,11$) (men dette gjenspeilte seg ikke i barnets rapportering av kommunikasjon med mor), en bedring av barnets kommunikasjon med far ($0,07$, $SE = 0,04$, $p = 0,05$, $d = 0,32$ (95 % KI $0,00$ til $0,14$) (men ikke i fars oppfatning av kommunikasjon med barnet).

www.fhi.no

Utgitt av Folkehelseinstituttet
Juni 2016
Postboks 4404 Nydalen
NO-0403 Oslo
Telefon: 21 07 70 00
Rapporten lastes ned gratis fra
Folkehelseinstituttets nettsider www.fhi.no